

ПОЛТАВСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ АГРАРНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

Факультет обліку та фінансів

Кафедра обліку і оподаткування

Пояснювальна записка

до кваліфікаційної роботи
на здобуття ступеня вищої освіти Магістр

на тему: «Методика обліку та аналіз кредиторської заборгованості
за товарними операціями»

Виконав: здобувач вищої освіти
за освітньо-професійною програмою
Облік і оподаткування
спеціальності 071 Облік і оподаткування
ступеня вищої освіти Магістр
групи 1
Федо Л.П.
Керівник: Яловега Л.В.
Рецензент: Карпенко Н.Г.

Полтава – 2022 року

ЗМІСТ

	ст.
ВСТУП.....	5
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДИЧНІ ОСНОВИ ОБЛІКУ КРЕДИТОРСЬКОЇ ЗАБОРГОВАНOSTІ ЗА ТОВАРНИМИ ОПЕРАЦІЯМИ.....	10
1.1. Економічний зміст, класифікація та оцінка кредиторської заборгованості за товарними операціями.....	10
1.2. Стан дослідженості проблеми та наукові напрями її вирішення.....	17
РОЗДІЛ 2. ОБЛІК КРЕДИТОРСЬКОЇ ЗАБОРГОВАНOSTІ ЗА ТОВАРНИМИ ОПЕРАЦІЯМИ.....	19
2.1. Організаційно-правові засади діяльності та облікова політика підприємства.....	19
2.2. Облік кредиторської заборгованості за товарними операціями та відображення інформації у звітності.....	27
2.3. Податкові аспекти обліку кредиторської заборгованості за товарними операціями.....	36
РОЗДІЛ 3. АНАЛІЗ КРЕДИТОРСЬКОЇ ЗАБОРГОВАНOSTІ ЗА ТОВАРНИМИ ОПЕРАЦІЯМИ.....	39
3.1. Аналіз структури та динаміки кредиторської заборгованості за товарними операціями.....	39
3.2. Комплексне оцінювання кредиторської заборгованості за товарними операціями.....	47
3.3. Вплив заборгованості кредиторам за товарними операціями на фінансовий стан підприємства.....	48
3.4. Напрями поліпшення платіжних відносин підприємства.....	54
ВИСНОВКИ.....	57
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	60
ДОДАТКИ.....	70

ВСТУП

Особливе місце в кредиторській заборгованості займають численні розрахунки з постачальниками і підрядниками. Умовності ринкового господарювання передбачають дію факторів, що здійснюють вплив на ефективність управління. Ефективність діяльності суб'єкта господарювання залежить від швидкості обороту капіталу, що спричинене низкою економіко-організаційних заходів, частиною яких є розрахункові операції.

У процесі діяльності суб'єкти господарювання здійснюють різні операції купівлі-продажу продукції (робіт, послуг), внаслідок чого виникає дебіторська або кредиторська заборгованість. Розрахунки з дебіторами та кредиторами – базові показники, що, здебільшого, характеризують фінансовий стан суб'єкта господарювання.

Актуальність теми дослідження. Господарська діяльність будь-якого суб'єкта господарювання включає процеси: постачання, виробництво та реалізацію. Першочерговим процесом, без якого неможливе здійснення наступних – це процес постачання (придбання), який характеризує сукупність операцій, спрямованих на забезпечення предметами й засобами праці, необхідними для здійснення господарської діяльності. Даний процес передбачає заготівлю цінностей для процесу виробництва та має відбуватися безперервно та рівномірно, оскільки надлишок або недостача матеріальних запасів негативно впливає на кінцевий результат господарської діяльності.

Кредиторська заборгованість за товарними операціями уможливорює тимчасове користування запозиченими коштами, але одночасно значно зменшує показники платоспроможності й ліквідності суб'єкта господарювання. Окрім цього, наявність простроченої заборгованості може призвести до погіршення іміджу підприємства. При правильному управлінні кредиторською заборгованістю можна усунути негативні наслідки її наявності. Для цього необхідно: дотримуватися діючих правил розрахунків, запобігати їх простроченню, сприяти зменшенню кредиторської

заборгованості, адже чим швидше здійснюється процес розрахунків, тим ефективніше працює економіка.

Мета та завдання дослідження. Метою кваліфікаційної роботи є обґрунтування теоретичних положень та розроблення заходів удосконалення діючих систем обліку та аналізу кредиторської заборгованості за товарними операціями, зокрема обліку розрахункових операцій з постачальниками та підрядниками.

Цільова спрямованість дослідження зумовила постановку та вирішення таких завдань:

- - дослідити сутність економічних категорій щодо поняття «кредиторська заборгованість за товарними операціями»;
- дослідити сутність та її оцінки;
- дослідити нормативно-інформаційне забезпечення кредиторської заборгованості за товарними операціями;
- здійснити аналіз фінансово-економічної діяльності підприємства і, зокрема в частині кредиторської заборгованості за товарними операціями;
- дослідити стан ведення бухгалтерського обліку кредиторської заборгованості за товарними операціями, зокрема облік розрахунків з постачальниками та підрядниками;
- провести аналіз кредиторської заборгованості на досліджуваному підприємстві та виокремити напрями для її зменшення;
- запропонувати шляхи удосконалення обліку й аналізу кредиторської заборгованості за товарними операціями з метою отримання інформації для потреб управління й забезпечення своєчасності здійснення розрахунків.

Предмет і об'єкт дослідження. Предметом дослідження є сукупність теоретико-методичних засад, а також діюча практика обліку та аналізу кредиторської заборгованості за товарними операціями.

Об'єктом дослідження є облікові процедури відображення господарських операцій щодо розрахунків з постачальниками та

підрядниками у Сільськогосподарському товаристві з обмеженою відповідальністю (далі – ХХХ).

Методи дослідження. У процесі виконання кваліфікаційної роботи використовувались різні наукові методи. При викладенні теоретичних основ і дослідженні визначення поняття «кредиторська заборгованість за товарними операціями» застосовувались методи індукції та дедукції. Здійснюючи аналіз основних економічних показників діяльності підприємства в динаміці, використовувались методи порівняння, математичний та монографічний.

Дослідження питань з обліку та аналізу кредиторської заборгованості за товарними операціями, зокрема обліку розрахунків з постачальниками та підрядниками знайшли відображення у працях провідних учених-економістів: Ф. Ф. Бутинця, С. В. Візіренка, Г. В. Власюка, О. Золотухіна, Т. Г. Маренич, Т. О. Меліхової, М. Ф. Огійчука, З. Омельницької, В. Я. Плаксієнка, М. С. Пушкаря, Л. К. Сука, П. Л. Сука, Н. М. Ткаченко, Ю. М. Тютюнника та інших. Проте дана проблематика потребує деталізації, оскільки кредиторська заборгованість за товарними операціями й наразі залишається актуальною темою дослідження.

У ході виконання кваліфікаційної роботи була використана фінансова та статистична звітність ХХХ за 2019 – 2021 рр.

Наукова новизна одержаних результатів полягає у теоретико-методологічному обґрунтуванні та розробці рекомендацій, спрямованих на вдосконалення обліку та аналізу кредиторської заборгованості за товарними операціями, зокрема обліку розрахунків з постачальниками та підрядниками. Наукову новизну дослідження визначають такі основні результати:

удосконалено:

- порядок документування обліку розрахунків з постачальниками і підрядниками;

обґрунтовано:

- концептуальний підхід щодо формування основних положень облікової політики підприємства в частині обліку розрахунків з

постачальниками та підрядниками;

- доцільність проведення аналізу кредиторської заборгованості за товарними операціями.

Практичне значення одержаних результатів полягає у розробці та наданні рекомендацій щодо удосконалення бухгалтерського обліку та аналізу кредиторської заборгованості за товарними операціями. Окремі пропозиції та рекомендації щодо вдосконалення обліку та аналізу розрахунків з постачальниками та підрядниками впроваджено в практику облікової роботи ХХХ.

Апробації результатів дослідження. Результати дослідження доповідалися й одержали позитивну оцінку на 3-х конференціях, а саме: IV Всеукраїнській науково-практичній конференції (з міжнародною участю) «Бухгалтерський облік, контроль та аналіз в умовах інституціональних змін» (м. Полтава, 21 жовтня 2021 р.); V Всеукраїнській науково-практичній інтернет-конференції, присвяченої пам'яті професора, заслуженого працівника вищої школи Д.М. Фесенка «Актуальні проблеми та перспективи розвитку обліку, аналізу та контролю в соціально орієнтованій системі управління підприємством» (м. Полтава, 14-15 квітня 2022 р.); Всеукраїнській науково-практичній конференції «Бухгалтерський облік, контроль та аналіз в умовах інституційних змін» (м. Полтава, 27 жовтня 2022 р.).

Публікації. За результатами дослідження опубліковано 3 наукові праці: Аналіз кредиторської заборгованості за товарними операціями (матеріали IV Всеукр. наук.-практ. конф. (з міжнародною участю) «Бухгалтерський облік, контроль та аналіз в умовах інституціональних змін» Полтава: ПДАУ, 2021. С. 368–371); Облікова політика підприємства в частині кредиторської заборгованості (матеріали V Всеукр. наук.-практ. інтер.-конф., присвяченої пам'яті професора, заслуженого працівника вищої школи Д.М. Фесенка «Актуальні проблеми та перспективи розвитку обліку, аналізу та контролю в соціально орієнтованій системі управління

підприємством» Полтава: ПДАУ, 2022. С. 172–173); Застосування інформаційних технологій в обліку розрахунків за податками і платежами (матеріали Всеукр. наук.-практ. конф. (з міжнародною участю) «Бухгалтерський облік, контроль та аналіз в умовах інституціональних змін» Полтава: ПДАУ, 2022. С. 740–743).

РОЗДІЛ 1

МЕТОДОЛОГІЧНІ ОСНОВИ ОБЛІКУ КРЕДИТОРСЬКОЇ ЗАБОРГОВАНOSTІ ЗА ТОВАРНИМИ ОПЕРАЦІЯМИ

1.1. Економічний зміст, класифікація та оцінка кредиторської заборгованості за товарними операціями

Процес постачання є невід’ємною ланкою кругообігу засобів. Покупець купує у продавця (постачальника) сировину і матеріали, мінеральні добрива, запасні частини та інші матеріальні цінності, які необхідні для здійснення господарської діяльності. Від постачальників також отримують трактори, автомобілі, комп’ютерну та іншу техніку. Підрядні організації виконують для замовників будівельні роботи, а також надають послуги виробничого характеру – ремонтні роботи, внесення добрив, технічне обслуговування тощо [10].

Процес постачання (придбання) – це сукупність операцій, спрямованих на забезпечення підприємства предметами та засобами праці, необхідними для здійснення господарської діяльності [6].

Становлення нового господарського механізму передбачає перспективні підходи щодо дослідження окремих економічних категорій. До яких належить і категорія «постачання», тобто придбання засобів виробництва, що є важливою передумовою для здійснення основної діяльності підприємства, рис. 1.1.

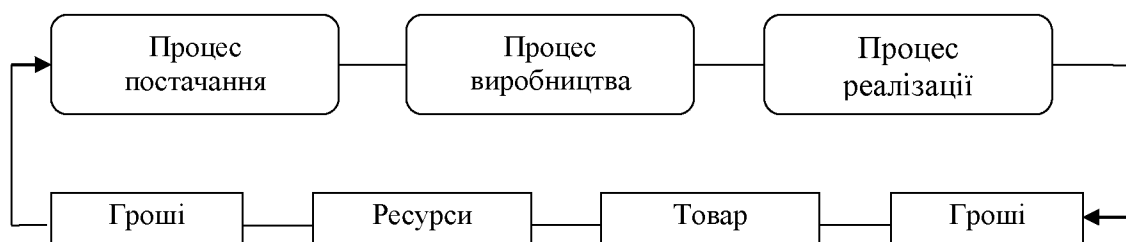

Рис. 1.1. Процес кругообороту капіталу [10]

Як свідчать дані рис. 1.1 у процесі продовжувального алгоритму вартісного кругообороту, сформовані суб'єктом господарювання, і їх використання переносять повністю свою вартість на готову продукцію (виконані роботи або надані послуги), впродовж одного операційного циклу.

Формування ринкової економіки в Україні потребує виробництва конкурентоспроможної продукції та її реалізації як на внутрішньому, так і зарубіжних ринках. Передумовою здійснення господарської діяльності будь якого суб'єкта господарювання є вдало організовані розрахункові операції. Вирішення проблеми ефективного розвитку та зростання виробничого потенціалу господарських підприємств потребує створення системи управління виробництвом, в основу якої має бути покладено інформацію щодо кредиторської заборгованості за товарними операціями. Тому особливої актуальності набуває проблема подальшого удосконалення бухгалтерського обліку та аналізу кредиторської заборгованості за товарними операціями з максимальним наближенням її до методології міжнародних стандартів [26].

Залежно від оплати процес постачання продукції (робіт, послуг) поділяється на закупівлю:

- у кредит – придбання товарів із відстроченням платежу;
- з передплатою – придбання товарів з попередньою оплатою.

Кредиторська заборгованість – це тимчасово залучені суб'єктом у власне користування грошові кошти, що підлягають поверненню юридичній або фізичній особі [48].

Змістовому навантаженню поняттю «кредиторська заборгованість» притаманні наступні ознаки:

- примусовий характер економічних відносин;
- риса заміщення оборотних засобів підприємства;
- відрізняється швидкістю розповсюдження від контрагента до контрагента по ланцюгу взаємопов'язаних платежів, що викликає необхідність заліків взаємних вимог;

- може трансформувати безготівкові розрахунки, зокрема, змінювати способи платежів.

Кредиторська заборгованість відноситься до зобов'язань підприємства. Відповідно до р. I «Загальні положення», п. 3 Національного положення (стандарту) бухгалтерського обліку 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності» (далі – НП(С)БО 1), зобов'язання – це заборгованість підприємства, яка виникла внаслідок минулих подій і погашення якої в майбутньому, як очікується, призведе до зменшення ресурсів підприємства, що втілюють у собі економічні вигоди [41].

Згідно із Національним Положенням (стандартом) бухгалтерського обліку 11 «Зобов'язання» (далі – НП(С)БО 11), зобов'язання визнається, якщо його оцінка може бути достовірно визначена та існує ймовірність зменшення економічних вигод у майбутньому внаслідок його погашення. Якщо на дату балансу раніше визнане зобов'язання не підлягає погашенню, то його сума включається до складу доходу звітного періоду [43].

Із метою бухгалтерського обліку зобов'язання поділяються на:

1) довгострокові – це всі зобов'язання, які не є поточними зобов'язаннями;

2) поточні – це зобов'язання, які будуть погашені протягом операційного циклу підприємства або повинні бути погашені впродовж дванадцяти місяців, починаючи з дати балансу;

3) непередбачені зобов'язання.

До довгострокових зобов'язань належать:

- довгострокові кредити банків;
- інші довгострокові зобов'язання;
- відстрочені податкові зобов'язання;
- довгострокові забезпечення.

Поточні зобов'язання включають:

- поточну кредиторську заборгованість за довгостроковими зобов'язаннями, за товари, роботи, послуги, а розрахунками з бюджетом, у

тому числі з податку на прибуток, за розрахунками зі страхування, за розрахунками з оплати праці, за розрахунками з учасниками, за розрахунками із внутрішніх розрахунків; короткострокові векселі видані;

- поточні забезпечення;
- інші поточні зобов'язання [69].

Поточні зобов'язання погашаються за рахунок поточних активів. Так, погашення існуючого зобов'язання може здійснюватись:

- сплатою грошових коштів;
- передаванням інших активів;
- наданням послуг;
- заміною даного зобов'язання іншим;
- перетворенням зобов'язання на капітал [41].

Для визначення балансової вартості зобов'язань використовують такі види оцінок:

- історична собівартість;
- поточна собівартість;
- вартість погашення (платежу);
- теперішня вартість [41].

Історична собівартість зобов'язання – це сума надходжень, отриманих в обмін на зобов'язання або, за деяких інших обставин, суми грошових коштів чи їх еквівалентів, що, як очікується, будуть сплачені з метою погашення зобов'язання під час звичайної діяльності підприємства.

Поточна вартість зобов'язання – це недисконтована сума грошових коштів чи їх еквівалентів, яка була б необхідна для погашення зобов'язання на поточний момент [41].

Вартість погашення – це недисконтована сума грошових коштів або їх еквівалентів, що, як очікується, буде сплачена для погашення зобов'язань під час звичайної господарської діяльності підприємства [84].

Теперішня вартість зобов'язання – це теперішня (дисконтована) вартість майбутніх чистих видатків грошових коштів, які, як очікується,

будуть необхідні для погашення зобов'язань під час звичайної діяльності підприємства [45].

Поточні зобов'язання відображаються в балансі за сумою погашення, тобто у фінансовій звітності в розділі поточних зобов'язань відображається сума, яка буде фактично сплачена при погашенні такого зобов'язання.

Зобов'язання можуть бути монетарними і немонетарними. Монетарні зобов'язання відображають суму грошових коштів, що підлягають сплаті кредиторам, а немонетарні – зобов'язання поставити товари або надати послуги визначеної кількості і якості.

НП(С)БО 21 «Вплив змін валютних курсів» визначає порядок оцінки зобов'язань, виражених в іноземній валюті. Такі зобов'язання при первісному визначенні відображаються у валюті звітності шляхом перерахунку суми в іноземній валюті із застосуванням курсу НБУ на дату здійснення операції.

У подальшому зобов'язання, які є монетарними статтями, перераховуються за курсом НБУ, що діє на дату погашення зобов'язання та на дату балансу. Курсова різниця, що при цьому виникає, відображається у складі відповідних доходів або витрат підприємства.

За економічним змістом розрахунки поділяються на дві основні групи (системи):

- за товарними операціями, тобто всі розрахунки між підприємствами (господарськими, організаціями) за реалізовану продукцію, виконані роботи, надані послуги й придбані матеріальні цінності;
- за нетоварними операціями, до яких належать відповідні платежі до бюджету; одержання і повернення банківських кредитів; сплата страхових платежів; розрахунки за претензіями; нестачами й крадіжками та різні інші розрахунки [13].

Найбільшу питому вагу в розрахунках підприємств мають розрахунки за товарними операціями – за реалізовану продукцію, виконані роботи й надані послуги, тобто розрахунки з постачальниками та підрядниками.

Постачальники – це юридичні або фізичні особи, які здійснюють

постачання товарно-матеріальних цінностей (сировини, матеріалів, МПШ), надають послуги (подача води, газу, електроенергії тощо) [77].

Підрядники – це спеціалізовані підприємства або фізичні особи, які виконують будівельно-монтажні роботи при спорудженні об'єктів на підставі договорів підряду на капітальне будівництво, а також надають послуги виробничого призначення – ремонтні роботи, внесення добрив тощо.

Важливим при купівлі товарно-матеріальних цінностей є вибір постачальника, тому, обираючи його, для зменшення ризику і підвищення надійності поставок, необхідно враховувати:

- вартість цінностей (включаючи витрати на зберігання, транспортування і страхування); умови платежу; гарантійні терміни; ремонт й обслуговування; відповідність продукції стандартам якості; можливість закупівель безпосередньо у виробників або гуртовиків; географічне місце розташування контрагента; виробничу потужність та обсяги виробництва продукції за останні роки [86].

При здійсненні розрахунків можуть бути використані як готівкові, так і безготівкові форми. Постачальники і покупці (споживачі) мають право вільного вибору форми безготівкових розрахунків і способу платежу, що узгоджується при укладанні договорів поставок або договорів підряду.

Безготівкові розрахунки – це перерахування певної суми коштів з рахунків платників на рахунки отримувачів коштів, а також перерахування банками за дорученням підприємств і фізичних осіб коштів, унесених ними готівкою в касу банку, на рахунки отримувачів коштів. Ці розрахунки проводяться банком на підставі розрахункових документів на паперових носіях чи в електронному вигляді [64].

Форми безготівкових розрахунків розрізняються між собою видом застосовуваних розрахункових документів та порядком їх обігу. Наразі безготівкові розрахунки між господарюючими органами можуть здійснюватися в таких формах: платіжні доручення, платіжні вимоги-доручення, чеки, акредитиви, векселя.

Розрахунки з постачальниками та підрядниками здійснюється після відвантаження товарно-матеріальних цінностей, виконання робіт, надання послуг або одночасно з ними за згодою підприємства або за її дорученням, або шляхом передоплати. Під час здійснення розрахунків можуть застосовуватись розрахункові документи на паперових носіях та в електронному вигляді.

Бухгалтеру необхідно контролювати граничні суми розрахунків готівкою, а саме:

- між підприємствами (підприємцями) протягом одного дня за одним або кількома платіжними документами – в розмірі 10000 грн;
- між підприємством (підприємцем) та фізичною особою впродовж одного дня – у розмірі 50000 грн;
- між фізичними особами за договорами купівлі-продажу, які підлягають нотаріальному посвідченню – у розмірі 50000 грн [38].

1.2. Стан дослідженості проблеми та наукові напрями її вирішення

Аналіз кредиторської заборгованості підприємства проводиться на основі використання його фінансової звітності. Для того щоб співставити величину кредиторської заборгованості з динамікою масштабів діяльності підприємства, при розрахунку низки коефіцієнтів оборотності кредиторської заборгованості.

Зобов'язання підприємства по розрахунках з постачальниками та підрядниками – це короткострокові зобов'язання, що виникають при постачанні продукції (наданні послуг, виконанні робіт) [27]. Зобов'язання погашаються згідно договорів про купівлю-продаж продукції (товарів), надання послуг, виконання робіт, що укладаються з постачальниками чи підрядниками. У цих договорах зазначається предмет, строк дії та ціна договору, відповідальність та зобов'язання сторін тощо.

При проведенні аналізу валюти балансу ознакою задовільного стану підприємства є приблизно однакова величина темпів приросту дебіторської та кредиторської заборгованостей. Рекомендоване значення показника має дорівнювати одиниці.

Різке збільшення дебіторської заборгованості та її частки в оборотних активах може свідчити про необачну кредитну політику підприємства стосовно покупців або про збільшення обсягу продажів, або неплатоспроможність і банкрутство частини покупців. Довготривале неповернення дебіторської заборгованості викликає дефіцит грошових ресурсів, що відповідно здатне знизити фінансову стійкість підприємства. Зменшення дебіторської заборгованості в порівнянні з кредиторською може статися через погіршення стосунків з клієнтами, тобто через зменшення кількості покупців. Збільшення дебіторської заборгованості в порівнянні з кредиторською заборгованістю, що є наслідком неплатоспроможності покупців.

Здебільшого, у процесі виробничої діяльності кредиторська заборгованість значно перевищує дебіторську заборгованість. Деякі економісти вважають, що це свідчить про раціональне використання засобів, оскільки підприємство залучає в оборот більше засобів, ніж одержує з обороту. Проте бухгалтери оцінюють таку ситуацію негативно, оскільки суб'єкт господарювання зобов'язане погасити свої борги незалежно від стану дебіторської заборгованості.

Отже, кожен випадок виникнення дебіторської й кредиторської заборгованості повинен ретельно аналізуватися на підприємстві з метою покращення рівня його ліквідності і платоспроможності.

РОЗДІЛ 2

ОБЛІК КРЕДИТОРСЬКОЇ ЗАБОРГОВАНOSTІ ЗА ТОВАРНИМИ ОПЕРАЦІЯМИ

2.1. Організаційно-правові засади діяльності та облікова політика підприємства

XXX діє у відповідності до Цивільного й Господарського кодексів України, чинного законодавства та Статуту. Основні положення, що визначені Статутом XXX наведено у додатку А.

Використовуючи фінансову звітність XXX за 2019 – 2021 рр. (додатки Б, В, Г), здійснимо фінансово-економічний аналіз діяльності підприємства. Проаналізуємо динаміку та структуру доходів XXX, використавши дані «Звіту про фінансові результати (Звіту про сукупний дохід)» у табл. 2.1.

Таблиця 2.1

Структура і динаміка доходів XXX за 2019 – 2021 рр.

Види доходів	2019 р.		2020 р.		2021 р.		Відхилення 2021 р. до 2019 р., (+,-)	
	сума, тис. грн	питома вага, %	сума, тис. грн	питома вага, %	сума, тис. грн	питома вага, %	абсо- лютне, тис. грн	відносне, %
1. Чистий дохід від основної операційної діяльності	184833	99,8	211258	98,4	216609	99,5	+31776	+17,2
2. Дохід від іншої операційної діяльності	370	0,2	3502	1,6	1142	0,5	+772	у 3,1 р.
3. Дохід від фінансової діяльності	0	0,0	0	0,0	2	0,0	+2	-100,0
Усього	185203	100,0	214760	100,0	217753	100,0	+32550	+17,6

Отже, у 2021 р. 99,5 % доходів становить чистий дохід від основної операційної діяльності (товарів, робіт, послуг), 0,5 % – доходи від іншої

операційної діяльності. За період 2019 – 2021 рр. сума доходів від основної операційної діяльності збільшилась на 32 млн 550 тис. грн або на 17,6 %. Доходи від іншої операційної діяльності характеризуються підвищенням 772 тис. грн, або у 3, 1 рази. Сума фінансових доходів збільшилася на 2 тис. грн, або майже на 100 %. У цілому в динаміці досліджуваних років доходи XXX зросли у 2021 р. порівняно з 2019 р. на 32 млн. 550 тис. грн, або на 17,6 відсотка.

За допомогою способу ланцюгових підстановок та табл. 2.2 визначимо вплив середньорічної вартості майна та ресурсовіддачі на зміну чистого доходу (виручки) від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг) XXX.

Таблиця 2.2

**Вихідна інформація для факторного аналізу чистого доходу (виручки)
від реалізації продукції XXX за 2019, 2021 рр.**

Показник	Умовні позна- чення	Роки		Відхилення 2021 р. до 2019 р., (+,-)	
		2019	2021	абсолютне, тис. грн	відносне, %
1. Середньорічна вартість майна, тис. грн	М	252614,5	115533	-137081,5	-54,27
2. Чистий дохід (виручка) від реалізації продукції (товарів, послуг), тис. грн	ЧД	184833	216609	+31776	+17,19
3. Ресурсовіддача, грн	PВ	0,73	1,87	+1,14	у 2,6 р.б.

Модель факторного аналізу чистого доходу (виручки) від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг) XXX:

$$\text{ЧД} = \text{М} \times \text{PВ} \quad (2.1)$$

За даними табл. 2.2 проводиться розрахунок умовного значення результативного показника, тис. грн:

$$\text{ЧД}_{\text{ум}} = \text{М}_1 \times \text{PВ}_0 \quad (2.2)$$

$$\text{ЧД}_{\text{ум}} = 115533 \times 0,73 = +84339,09$$

Загальна зміна (+; -) чистого доходу (виручки) від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг) XXX, тис. грн:

$$\Delta \text{ЧД} = \text{ЧД}_1 - \text{ЧД}_0 \quad (2.3)$$

$$\Delta \text{ЧД} = 216609 - 184833 = +31776$$

у тому числі за рахунок факторів:

1. Середньорічної вартості майна:

$$\Delta \text{ЧД}_\text{м} = \text{ЧД}_\text{ум} - \text{ЧД}_0 \quad (2.4)$$

$$\Delta \text{ЧД}_\text{м} = 84339,09 - 184833 = -100493,91$$

2. Ресурсовіддачі:

$$\Delta \text{ЧД}_\text{рв} = \text{ЧД}_1 - \text{ЧД}_\text{ум} \quad (2.5)$$

$$\Delta \text{ЧД}_\text{рв} = 21609 - 84339,09 = +132269,91$$

Перевірка розрахунку:

$$\Delta \text{ЧД} = \Delta \text{ЧД}_\text{м} + \Delta \text{ЧД}_\text{рв} \quad (2.6)$$

$$\Delta \text{ЧД} = -100493,91 + 132269,91 = +31776$$

Факторний аналіз чистого доходу ХХХ показав, що за рахунок зменшення середньорічної вартості майна підприємства у 2021 р. порівняно з 2019 р. на 137 млн 81,5 тис. грн, або на 54,27 %, чистий дохід (виручка) від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг) збільшився на 31 млн 776 тис. грн; за рахунок зростання ресурсовіддачі на 1,14 грн, або у 2,6 рази, чистий дохід (виручка) від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг) збільшився на 132 млн 269,91 тис. грн. Перевірка підтвердила правильність розрахунку.

Модель факторного аналізу чистого доходу (виручки) від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг) ХХХ:

$$\text{ЧД} = \text{ОА} \times \text{Коб} \quad (2.7)$$

За даними табл. 2.3 проводиться розрахунок умовного значення результативного показника, тис. грн:

$$\text{ЧД}_\text{ум} = \text{ОА}_1 \times \text{Коб}_0 \quad (2.8)$$

$$\text{ЧД}_\text{ум} = 244758 \times 0,95 = +232520,1$$

Загальна зміна (+;-) чистого доходу (виручки) від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг), тис. грн:

$$\Delta \text{ЧД} = \text{ЧД}_1 - \text{ЧД}_0 \quad (2.9)$$

Таблиця 2.3

**Вихідна інформація для факторного аналізу чистого доходу (виручки)
від реалізації продукції XXX за 2019 – 2021 рр.**

Показник	Роки			Відхилення 2021 р. до 2019 р., (+,-)	
	2019	2020	2021	абсолютне, тис. грн	відносне, %
Чистий дохід (виручка) від реалізації продукції, товарів, робіт та послуг, тис. грн	184833	211258	216609	+31776	+17,19
Середньорічна вартість оборотних активів, тис. грн	194401	214540	244758	+50357	+25,9
Коефіцієнт обертання оборотних коштів	0,95	0,98	0,88	-0,07	x
Тривалість одного обороту оборотних активів, днів	378,9	367,3	409,1	+30,2	+8,0

$$\Delta \text{ЧД} = 216609 - 184833 = +31776$$

у тому числі за рахунок факторів:

1. Середньорічної вартості оборотних активів:

$$\Delta \text{ЧДоа} = \text{ЧД}_{\text{ум}} - \text{ЧД}_0 \quad (2.10)$$

$$\Delta \text{ЧДоа} = 232520,1 - 184833 = +47687,1$$

2. Коефіцієнта обертання оборотних активів:

$$\Delta \text{ЧДко} = \text{ЧД}_1 - \text{ЧД}_{\text{ум}} \quad (2.11)$$

$$\Delta \text{ЧДко} = 216609 - 232520,1 = -15911,1$$

Перевірка розрахунку:

$$\Delta \text{ЧД} = \Delta \text{ЧДм} + \Delta \text{ЧДрв} \quad (2.12)$$

$$\Delta \text{ЧД} = +47687,1 - 15911,1 = +31776$$

Факторний аналіз чистого доходу XXX показав, що за рахунок зростання середньорічної вартості оборотних активів підприємства у 2021 р. порівняно з 2019 р. на 50 млн 357 тис. грн, або на 25,9 %, сума чистого доходу (виручки) від реалізації продукції збільшилася на 31 млн 776 тис. грн; за рахунок зменшення коефіцієнта обертання оборотних активів на 0,07 пункти, сума чистого доходу (виручки) від реалізації продукції зменшилася

на 15911,1 тис. грн. Перевірка підтвердила правильність розрахунку.

Аналіз динаміки витрат підприємства та їх структури проведемо, використавши дані «Звіту про фінансові результати (Звіту про сукупний дохід)» ХХХ наведено у табл. 2.4.

Таблиця 2.4

**Динаміка та структура витрат і відрахувань
ХХХ за 2019 – 2021 рр.**

Види витрат і відрахувань	2019 р.		2020 р.		2021 р.		Відхилення (+;-) 2021 р. до 2019 р.	
	сума, тис. грн	у % до під- сумку	сума, тис. грн	у % до під- сумку	сума, тис. грн	у % до під- сумку	суми, тис. грн	у %
Собівартість реалізованої продукції (робіт, послуг)	136688	89,7	175331	90,6	160113	89,4	+23425	+17,1
Адміністративні витрати	2326	1,5	3604	1,9	6387	3,6	+4061	у 2,7 р.б.
Витрати на збут	3480	2,3	467	0,2	2187	1,2	-1293	-37,2
Інші операційні витрати	2916	1,9	4064	2,1	8369	4,7	+5453	у 2,9 р.б.
Втрати від фінансової діяльності	7010	4,6	10103	5,2	2025	1,1	-4985	-71,1
Усього витрат	152420	100,0	193569	100,0	179081	100,0	+26661	+17,5

Аналіз витрат ХХХ показав, що у 2021 р. порівняно з 2019 р. їх сума збільшилася на 26 млн 661 тис. грн або на 17,5 %. Зросла сума собівартості реалізації продукції (товарів, робіт та послуг) на 23 млн. 425 тис. грн, або на 17,1 % та сума інших операційних витрат на 5 млн 453 тис. грн, або у 2,9 рази. Сума втрат від фінансової діяльності зменшилася на 4 млн 985 тис. грн або 71,1 відсотка.

Аналіз майнового стану показав, що у 2021 р. вартість майна ХХХ порівняно з 2019 р. збільшилася на 26 млн 362 тис. грн або на 9,6 %. Вартість необоротних активів, яка представлена основними засобами, зменшилася на 23 млн 995 тис. грн, або на 30 %.

Проаналізуємо динаміку та структуру майна ХХХ за допомогою табл. 2.5.

Таблиця 2.5

**Динаміка та структура майна ХХХ
за 2019 – 2021 рр. (станом на кінець року)**

Види активів	2019 р.		2020 р.		2021 р.		Відхилення (+;-) 2021 р. до 2019 р	
	сума, тис. грн	у % до під- сумку	сума, тис. грн	у % до під- сумку	сума, тис. грн	у % до під- сумку	суми, тис. грн	у %
Майно - всього	274343	100,0	276960	100,0	300705	100,0	+26362	+9,6
1. Необоротні активи	79942	29,1	62420	22,5	55947	18,6	-23995	-30,0
1.1. Основні засоби	61841	77,4	50004	80,1	44648	79,8	-17193	-27,8
2. Оборотні активи	194401	70,9	214540	77,5	244758	81,4	+50357	+25,9
2.1. Запаси	135288	69,6	109319	51,0	155416	63,5	+20128	+14,9
2.1.1. Виробничі запаси	52237	38,6	34178	31,3	57591	37,1	+5354	+10,2
2.1.2. Незавершене виробництво	19311	14,3	21351	19,5	44001	28,3	+24690	у 2,3 р.б.
2.1.3. Готова продукція та товари	63740	47,1	53790	49,2	53824	34,6	-9916	-15,6
2.2. Поточні біологічні активи	4871	2,5	5563	2,6	5885	2,4	+1014	+20,8
2.3. Поточна дебіторська заборгованість	52167	26,8	64462	30,0	58278	23,8	+6111	+11,7
2.4. Грошові кошти і поточні фінансові інвестиції	2075	1,1	231	0,1	315	0,1	-1760	-84,8
2.5. Витрати майбутніх періодів	-	х	34965	16,3	21190	8,7	+21190	+100,0
2.6. Інші оборотні активи	-	х	0	0,0	3674	1,5	+3674	+100,0

Вартість оборотних активів ХХХ зросла у 2021 р. порівняно з 2019 р. на 50 млн. 357 тис. грн, або на 25,9 %. Підвищення відмічено у вартості

запасів на 20 млн 128 тис. грн, або на 14,9 %, які представлені виробничими запасами. Підвищення відмічено і по незавершеному виробництві на 24 млн 690 тис. грн або у 2,3 рази; по поточних біологічних активах на 1 млн 14 тис. грн; по вартості поточної дебіторської заборгованості на 6 млн 111 тис. грн, або на 11,7 % та витратах майбутніх періодів на 21 млн. 190 тис. грн. Зменшення спостерігається по готовій продукції та товарах на 9 млн 916 тис. грн; по грошових коштів та поточних фінансових інвестицій на 1 млн 760 тис. грн, або на 84,8 %. Вартість інших оборотних активів зросла на 3 млн 674 тис. грн, або на 100 відсотків.

Наступним етапом аналізу є оцінка розміру, структури (за видами) і динаміки дебіторської заборгованості з використанням прийомів горизонтального і вертикального аналізу (табл. 2.6).

Таблиця 2.6

**Динаміка та структура дебіторської заборгованості ХХХ за 2019 – 2021
рр. (станом на кінець року)**

Види дебіторської заборгованості	2019 р.		2020 р.		2021 р.		Відхилення (+;-) 2021 р. до 2019 р.	
	сума, тис. грн	у % до під-сумку	сума, тис. грн	у % до під-сумку	сума, тис. грн	у % до під-сумку	суми, тис. грн	у %
Дебіторська заборгованість за продукцію, товари, роботи, послуги	14277	27,4	9885	15,3	4827	8,3	-9450	-66,2
Із внутрішніх розрахунків	-	x	38679	60,0	38059	65,3	+38059	+100,0
Інша поточна дебіторська заборгованість	37890	72,6	15898	24,7	15392	26,4	-22498	-59,4
Всього	52167	100,0	64462	100,0	58278	100,0	+6111	+11,7

Аналіз табл. 2.6 показав, що сума дебіторської заборгованості ХХХ у 2021 р. порівняно з 2019 р. збільшилась на 6 млн 111 тис. грн або на 11,7 %, за рахунок суми дебіторської заборгованості із внутрішніх розрахунків, яка зросла на 38 млн 59 тис. грн, або на 100 %. Зменшення

відмічено по дебіторській заборгованості за продукцію, товари, роботи, послуги у ХХХ на 9 млн 450 тис. грн, або на 66,2 % та по іншій поточній дебіторській заборгованості на 22 млн 498 тис. грн або на 59,4 %. У структурі дебіторської заборгованості за досліджуваний період переважає частка заборгованості із внутрішніх розрахунків – 60 % та 65,3 %, відповідно.

Ефективна організація бухгалтерського обліку у ХХХ розпочинається з формування облікової політики, положення якої фіксуються у Наказі про облікову політику, витяг якого наведено у додатку Д. Окремим додатком до наказу про облікову політику у ХХХ є графік документообігу (додаток Е), який розроблений головним бухгалтером, затверджений і введений в дію наказом керівника ХХХ.

Рішення з постачання приймаються в умовах змін як зовнішніх факторів (економічних, культурних, політичних, соціальних, технічних, законодавчих, юридичних, ринкових), так і внутрішніх (планів постачання й завдань, зв'язків підприємства, взаємовідносини з відділами, зміна асортименту), що породжує наявність проблематики обмеження.

У Наказі про облікову політику повинні бути зазначені основні положення щодо обліку розрахунків з постачальниками і підрядниками, які наведені на рис. 2.1.

Рис. 2.1. Основні положення щодо обліку розрахунків з постачальниками і підрядниками, що наводяться в наказі про облікову політику підприємства

Отже, суми створених забезпечень визнаються витратами,

непередбачені зобов'язання обліковувати на позабалансових рахунках за обліковою ціною, кредиторську заборгованість, за якою минув строк позовної давності, відноситься до доходу в першому наступному місяці після пройденого строку позовної давності.

До складу інструментарію взаємодії постачальників та підрядників у ХХХ належить: політика зі складання програми постачання; створення стратегії пошуку джерел; строк поставок; суб'єкт постачання; цінова політика та політика у сфері договірних відносин. Відділ постачання формує між суб'єктами господарських відносин відповідні взаємозв'язки, що дають можливість використовувати ринкові пропозиції.

2.2. Облік кредиторської заборгованості за товарними операціями та відображення інформації у звітності

Бухгалтерський облік як упорядкована система узагальнення інформації про діяльність юридичних осіб ґрунтується винятково на застосуванні методу документування. Спосіб оформлення господарських операцій документами називається документуванням, а результат – документацією. Документація є важливим елементом методу бухгалтерського обліку, служить для первинного спостереження за господарськими операціями.

Розглядаючи документування обліку розрахунків з постачальниками та підрядниками у ХХХ слід зазначити, що основним документом, що фіксує встановлення господарських відносин суб'єкта підприємницької діяльності з іншими юридичними та фізичними особами є договір (договір поставки, договір підряду). Відповідно до ст. 638 ЦКУ «договір є укладеним, якщо сторони в належній формі досягли згоди з усіх істотних умов договору». Це визначення фактично не відрізняється від ст.153 ЦК УРСР, проте у поясненні терміна «істотні умови» з'явилося суттєве доповнення – умови про предмет

договору. Наразі обов'язковість зазначати в договорі його предмет впливає тільки з логіки та теорії права [72].

Згідно Інструкції про безготівкові розрахунки в Україні в національній валюті, затвердженої Постановою Правління НБУ № 22 від 21.01.2004 р. безготівкові розрахунки здійснюють за такими формами розрахункових документів: платіжними дорученнями; платіжними вимогами-дорученнями; чеками; акредитивами; векселями; платіжними вимогами [25].

Для зміцнення інформаційної безпеки підприємства запропоновано схему документування розрахунків між постачальниками та підприємством.

У ХХХ розрахунки з постачальниками та підрядниками проводяться на підставі документів постачальника: накладних, рахунків-фактур, рахунків, платіжних доручень, актів прийнятих робіт, послуг, податкових накладних, товарно-транспортних накладних.

Слід зазначити, що ХХХ у своїх розрахункових операціях використовує з перелічених вище документів лише платіжне доручення, що в свою чергу, має позитивні та негативні сторони.

Платіжне доручення – розрахунковий документ, що містить письмове доручення платника обслуговуючому банку про списання зі свого рахунка зазначеної суми коштів та її перерахування на рахунок отримувача.

Платіжні доручення застосовуються у розрахунках за товарними і нетоварними платежами:

- за фактично відвантажену (виконані роботи, надані послуги тощо);
- у порядку попередньої оплати;
- за актами звірки взаємної заборгованості підприємств;
- для перерахування сум, які належать фізичним особам;
- для сплати податків і зборів страхових внесків (обов'язкових платежів) до бюджетів та державних цільових фондів;
- в інших випадках відповідно законодавства України [2].

Платіжне доручення виписує платник для перерахування визначеної суми зі свого рахунку на рахунок одержувача. Платник подає платіжне

доручення в банк, який його обслуговує. Воно приймається до виконання протягом 10 днів з дати заповнення тільки в сумі, яка може бути сплачена за наявними коштами на рахунку або за рахунок кредиту.

Платіжні доручення застосовуються як для здійснення попередньої оплати так і за отримані товари, виконані роботи, надані послуги, а також для завершення розрахунків за актами звірки взаємної заборгованості.

У ХХХ Акти приймання робіт (послуг) – це документами, що засвідчують виконання робіт (надання послуг) підрядниками. Зазначені акти є підставою для оформлення рахунків для оплати. У них наводиться відомість про обсяг, якість і терміни виконаних робіт (послуг) та їхню вартість. Окремі роботи (послуги) можуть оформлятися іншими встановленими для них документами (квитанції, замовлення тощо). Належним чином оформлені документи підписуються як підрядником, так і ХХХ.

Основним документом в розрахунках є Рахунок-фактура (додаток Ж.1). Він є підставою для оформлення відповідних банківських розрахункових документів: платіжних доручень, платіжних-вимог доручень, розрахункових чеків.

Рахунок-фактуру виписує постачальник на матеріальні цінності, що відпускаються (відвантажуються) не залежно від способу їх доставки. У документі зазначають найменування постачальника, його адресу, номер поточного рахунка, установу банку, що обслуговує постачальника, станцію відправлення, станцію призначення вантажу, дату і спосіб відвантаження, найменування платника, його адресу, банківські реквізити платника, номер і дату укладання договору (контракту) згідно з яким відбувається відпуск матеріальних цінностей, найменування матеріальних цінностей, одиницю виміру, кількість, ціну, вартість, суму ПДВ, суму до оплати.

Податок на додану вартість (ПДВ) є частиною новоствореної вартості, яку сплачують у бюджет на кожному етапі виробництва товарів, виконання робіт надання послуг. Це непрямий податок, який нараховують на вартість

продажу товарів, й сплачує його покупець продавцю, а останній перераховує у бюджет. Об'єктом оподаткування є доходи від реалізації продукції, товарів, виконання робіт і надання послуг. Товарами вважаються цінності власного виробництва, а також придбані.

Право ХХХ на включення до податкового кредиту витрат зі сплати ПДВ забезпечує Податкова накладна її складає постачальник (підрядник) у 2 – примірниках (додаток Ж.2). Оригінал податкової накладної дається ХХХ за його вимогою, а копія залишається у постачальника (підрядника). Податкова накладна містить такі ж основні реквізити, що й Рахунок-фактура. Податкові накладні оформляються в електронній формі та реєструються у ЄРПН (п. 201.1 ПКУ). Реєстрації підлягають усі податкові накладні незалежно від зазначеної в них суми ПДВ і походження товару, а також ті, що залишаються в особи, яка оформила їх (виписані неплатнику ПДВ, а також при нарахуванні ПДВ на умовні постачання, за підсумками щоденних операцій та інших операцій, перелічених у п. 10 Порядку № 10.

Відповідно, в ЄРПН мають реєструватися й розрахунки коригувань, виписані до таких податкових накладних. Вони оформляються постачальником товарів, послуг на дату першої події (п. 187.1 ПКУ); строк реєстрації податкових накладних у ЄРПН також залишився тим самим – 15 календарних днів, потужних за датою їх виписування (п. 201.10 ПКУ).

На основі первинних документів ведуть Акти звірок взаєморозрахунків та розшифровки, а також аналітичний та синтетичний облік розрахунків з постачальниками та підрядниками.

У ХХХ на рахунку 63 також обліковують розрахунки з підприємствами транспорту і зв'язку за отримані послуги з перевезень, а також розрахунки за всі види послуг зв'язку, незалежно від того, одночасно чи заздалегідь проводилася оплата пред'явленого рахунка.

Послідовність записів розрахунків з постачальниками та підрядниками у ХХХ показано на рис. 2.2.

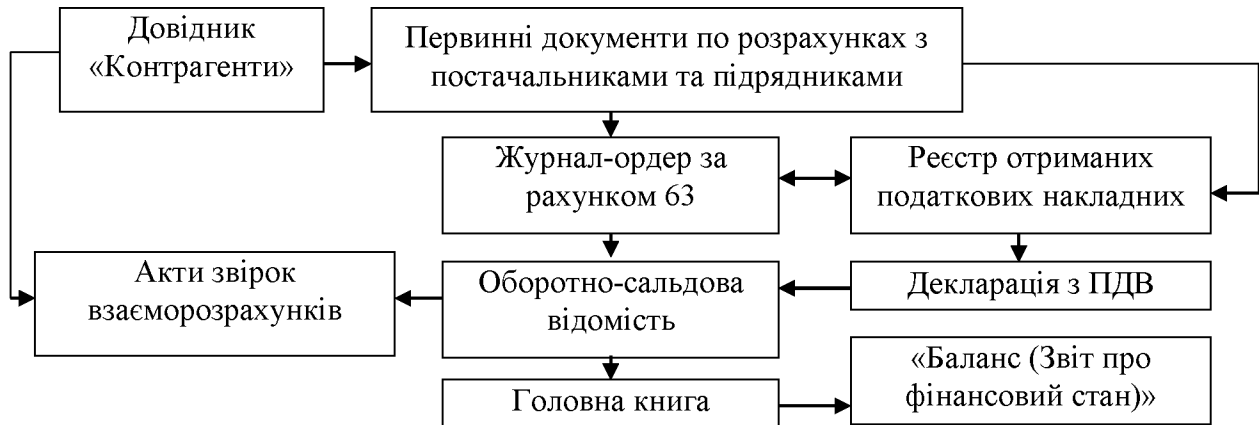

Рис. 2.2. Схема запису в реєстрах з обліку розрахунків з постачальниками та підрядниками у ХХХ

Аналітичний облік розрахунків з постачальниками і підрядниками ведуть по кожному окремо поданому рахунку, а розрахунки в порядку планових платежів – за кожним постачальником і підрядником. Дебетове сальдо аналітичного обліку розрахунків за товари (роботи, послуги) наводиться в активі «Балансу (Звіті про фінансовий стан)», кредитове сальдо – у пасиві «Балансу (Звіті про фінансовий стан)», тобто заборгованість в розрахунках наводиться розгорнуто.

Розрахунки з постачальниками і підрядниками можуть здійснюватися покупцями (замовниками) шляхом заліку взаємної заборгованості у випадку, коли покупець (замовник), разом із тим, виступає постачальником (підрядником) товарів (робіт, послуг) своєму постачальнику (підряднику).

У міру фактичного надходження матеріальних цінностей на підприємство бухгалтер по розрахунках відображує зміни на електронних носіях первинної інформації, і, відповідно, електронних первинних документах програми «1С: Бухгалтерія 8.3». При значній кількості операцій за розрахунками з постачальниками (підрядниками) у програмі «1С: Бухгалтерія 8.3» створюють первинні документи у хронологічному порядку, що формують кореспонденцію рахунків за відповідними операціями.

Типова кореспонденція за рахунком 63 «Розрахунки з постачальниками та підрядниками» наведена у табл. 2.7.

У ХХХ облік автоматизовано за допомогою програми «1С: Бухгалтерія 8.3», що здатна підтримувати різні системи бухгалтерського обліку і вести облік на декількох підприємствах в одній інформаційній платформі.

Таблиця 2.7

Типові господарські операції з обліку розрахунків з постачальниками та підрядниками у ХХХ

Зміст господарської операції	Кореспонденція рахунків		Сума, грн
	Дт	Кт	
Оплачено рахунки постачальників та підрядників:			
– готівкою з каси	631	301	1300,0
– з поточного рахунку в національній валюті	631	311	7800,0
– акредитивами та чеками з розрахункових чекових книжок	631	313	17000,0
– видані векселі	631	621	2800,0
Залік сум в зменшення заборгованості перед постачальником по попередньо виданих авансах	631	371	5000,0
Списано кредиторську заборгованість, за якою минув строк позовної давності	631	717	4300,0
Оприбутковано товарно-матеріальні цінності, які надійшли: матеріали, паливо, запасні частини, МШП:	20, 22	631	12500,0
– на суму податку на додану вартість	641	631	25000,0
Акцептовано рахунки транспортної організації за доставку придбаних товарно-матеріальні цінностей:	20, 22	631	13600,0
– на суму податку на додану вартість	641	631	2720,0
Акцептовано рахунки за послуги та товари:			
– за ремонт основних засобів (поточний та капітальний)	23	631	4560,0
– споживання на виробничі витрати води, газу, електроенергії, тепла	23	631	1250,0
– споживання на адміністративні витрати води, газу, електроенергії	92	631	3500,0
– на суму податку на додану вартість	641	631	1862,0
Придбано необоротні активи	152	631	16350,0
Обліковано податковий кредит з ПДВ	641	631	3270,0
Повернення сум постачальникам та підрядникам	311	631	1200,0

Для обліку розрахунків з постачальниками та підрядниками в програмному продукті «1С: Бухгалтерія 8.3» використовують довідник «Контрагенти», задля зберігання даних однотипних об'єктів, які використовуються при веденні аналітичного обліку і для заповнення

документів.

Довідник «Контрагенти» містить інформацію про контрагентів організації (юридичних та фізичних осіб) і використовується для виписки первинних документів, так і для ведення аналітичного обліку на рахунку 63 «Розрахунки з постачальниками та підрядниками» (додаток Ж.3).

Довідник «Номенклатура» (додаток Ж.4) призначений для оприбуткування ТМЦ (запаси, товари) та послуги від постачальника. Використовується як для заповнення документів так і для ведення аналітичного обліку. Рекомендується заповнювати даний довідник відповідно по рахунках бухгалтерського обліку і групах ТМЦ відповідно їх кодуєчи. Зокрема, 20 – Виробничі запаси; 208 – Матеріали сільськогосподарського призначення; 2081 – Корми; 208101 – Комбікорм; 208102 – силос; 208103 – зелений корм.

У довіднику «Податки і відрахування» зазначаються відсоткові ставки податку на додану вартість, який виникає при реалізації продукції (робіт, послуг). Всі розрахункові операції оформляються документально. Програма «1С: Бухгалтерія 8.3» дозволяє автоматично формувати первинні документи.

Для фіксації домовленості з постачальником про придбання товарно-матеріальних цінностей використовується документ «Рахунок на оплату постачальника», який є підставою для його оплати й отримання. Залежно від способу оплати на підставі цього документа виписують або «Видатковий касовий ордер» (плата готівкою), або «Платіжне доручення» (безготівкова оплата). У документі вмикається прапорець «сплачено» – для обліку фактичної витрати коштів за відомостями, отриманими з банку. Унаслідок цього після проведення документа залишок коштів на розрахунковому рахунку підприємства зміниться.

Отриману «Податкову накладну» вносять до програми за допомогою документа «Реєстрація вхідного податкового документа», який буде підставою для його запису до реєстру податкових накладних.

Відповідними документами відображається надходження сировини і

матеріалів на склад – за оплати готівкою ця операція фіксується документом «Авансовий звіт», при безготівковій оплаті – документом «Надходження товарів і послуг». Заздалегідь вибирається вид операції «Операція», яка буде виконана під час проведення документа (у цьому разі операція «Купівля, комісія»), при цьому автоматично формуються назва документа та необхідний склад графічної частини документа. А при заповненні даних про придбані запаси рахунки бухгалтерського та податкового обліку автоматично підставляються з реєстру «Рахунок обліку (БО)».

Для реєстрації факту передачі матеріалів зі складу у виробництво використовується документ «Вимога-накладна». Вартість матеріалів, поміщених до табличної частини документа, списується на витрати виробництва. Перелік матеріалів, зазначених в документі, прив'язується до певної номенклатурної групи, що визначає аналітику витрат (закладка «Рахунки витрат»). Придбання товарно-матеріальних цінностей на умовах після оплати оформляється наступними документами.

Формування звітності є заключним етапом облікового циклу підприємства. Звітність складається на основі даних бухгалтерського обліку для задоволення інформаційних потреб різних категорій користувачів: внутрішніх і зовнішніх. Процес її складання достатньо тривалий і потребує значних витрат праці.

У програмі «1 С: Бухгалтерія 8.3» передбачені стандартні звіти, призначені для отримання даних за залишками і оборотами рахунків, субконто за кореспонденцією рахунків у різних розрізах для бухгалтерського та податкового обліку.

Перераховані звіти доступні через меню «Звіти». Звіти використовують синтетичні та аналітичні дані бухгалтерського обліку. Будь-який звіт може бути сформований для певного періоду часу. Це означає, що при формуванні стандартного звіту у програмі «1 С: Бухгалтерія 8.3» вибирається з відповідного журналу кореспонденції рахунків тільки ті проводки, що відносяться до вибраного періоду часу.

Основним стандартним звітом є «Оборотно-сальдова відомість», додаток Ж.5. Цей звіт є одним з найбільш часто використовуваних звітів у бухгалтерській практиці. «Оборотно-сальдова відомість» формується у вигляді таблиці, за кожним рядком якої виведена інформація, що відноситься до певного рахунку бухгалтерського обліку. Рахунки впорядковані в порядку зростання номерів. Для відображення інформації про підсумки обліку розрахунків з постачальниками та підрядниками у програмі «1 С: Бухгалтерія 8.3» можна сформувати наступні стандартні звіти: «Оборотно-сальдова відомість за рахунком 63» (додаток Ж.6), «Аналіз рахунку 63», «Аналіз рахунку за субконто 63», «Картка рахунку».

Інформація про стан розрахунків з постачальниками та підрядниками у фінансовій звітності знайшла своє відображення у Балансі (Звіт про фінансовий стан). Згідно НП(С)БО 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності» № 73 від 07.02.2013 р. «Баланс (звіт про фінансовий стан)» відображає на певну дату його активи, зобов'язання і власний капітал. Метою складання балансу є надання користувачам повної, правдивої та неупередженої інформації про фінансовий стан підприємства на звітну дату. Відображення інформації про розрахунки з постачальниками та підрядниками у балансі підприємства представлено на рис. 2.3.

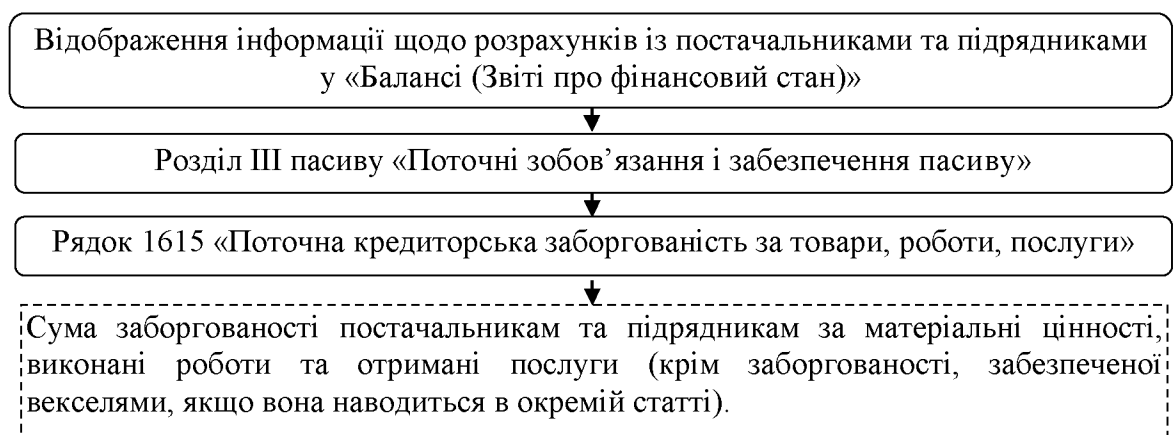

Рис. 2.3. Відображення інформації про розрахунки з постачальниками та підрядниками у «Балансі (Звіті про фінансовий стан)»

Другою формою є «Звіт про рух грошових коштів». Згідно з НП(С)БО 1 «Звіт про рух грошових коштів» – звіт, який відображає надходження і вибуття грошових коштів протягом звітного періоду в результаті операційної, інвестиційної та фінансової діяльності.

Метою складання «Звіту про рух грошових коштів» є надання користувачам фінансової звітності повної та неупередженої інформації про зміни, що відбулися у грошових коштах підприємства за звітний період.

Методичними рекомендаціями щодо заповнення форм фінансової звітності № 433 від 28.03.2013 р. передбачено, що при складанні фінансової звітності підприємства можуть обрати спосіб складання звіту про рух грошових коштів за прямим або непрямим методом відповідної форми звіту.

Законодавство встановлює різні строки подання фінансової звітності: до органів статистики – не пізніше 28 лютого, у фіскальну службу – у строки, передбачені для подання декларації, але не пізніше 1 березня. Враховуючи, що фінансова звітність подається через «Єдине вікно подання електронної звітності», органи статистики і фіскальні служби її отримають відразу, тому подавати фінансову звітність потрібно не пізніше 28 лютого, відповідно раніше граничного строку подання прибуткової декларації.

2.3. Податкові аспекти обліку кредиторської заборгованості за товарними операціями

Введення податкового обліку передбачено для формування повної та достовірної інформації щодо господарських операцій, які здійснені ХХХ впродовж звітного періоду. Проблематика податкових аспектів обліку розрахунків з постачальниками та підрядниками розглядається з позицій оподаткування операцій податком на додану вартість (далі – ПДВ). Складові інформаційної бази податкового обліку наведені на рис. 2.4.

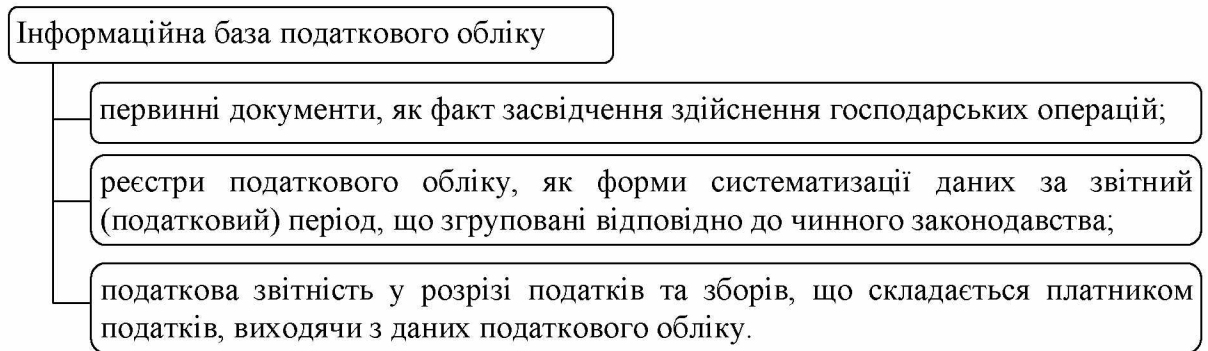

Рис. 2.4. Складові інформаційної бази податкового обліку

Облік розрахунків за ПДВ (нарахування та сплата відповідно до чинного законодавства) ведуть на субрахунку 641 «Розрахунки за податками». У процесі розрахунків з постачальниками та підрядниками виникає податковий кредит з ПДВ.

Підсистема обліку розрахунків із ПДВ призначена для накопичення та підготовки даних, необхідних для формування податкових документів, побудови облікових форм і регламентованої звітності з податку на додану вартість.

Виникнення податкового кредиту пов'язане із датою здійснення операцій та умовами оплати.

Зокрема, такими умовами можуть бути – післяоплата та передоплата.

Післяоплата – це спосіб грошових розрахунків між організаціями, підприємствами і громадянами, при яких оплата вартості товару здійснюється безпосередньо при одержанні його адресатом [51]. Передоплата передбачає отримання попередньої авансової оплати, що є гарантією оплати всієї кількості товару, що купується. У разі післяоплати отримання матеріальних цінностей датою виникнення податкового кредиту є дата отримання ХХХ товарів (послуг), що підтверджено податковою накладною. Облікове відображення господарських операцій щодо придбання товарно-матеріальних цінностей у постачальника на умовах післяоплати представлено у табл. 2.8.

Таблиця 2.8

**Облікове відображення придбання матеріальних цінностей на рахунках
бухгалтерського обліку XXX**

Зміст господарської операції	Дебет	Кредит	Сума, грн
Придбання товарно-матеріальних цінностей			
Придбано у постачальника товарно-матеріальні цінності	20	631	16800,00
Відображено суму податку на додану вартість	641	631	3360,00
Придбано спецодяг у постачальника	22	631	200,00
Відображено суму податку на додану вартість	641	631	40,00
Придбання послуг			
Надано послуги по ремонту обладнання	91	631	680,00
Відображено суму податку на додану вартість	641	631	1360,00

При передоплаті спочатку передбачено оплату матеріальних цінностей, робіт та послуг, потім їх отримання. Датою визнання податкового кредиту є дата списання коштів з банківського рахунка платника податку на оплату товарів (послуг). Відображення операцій за виданими авансами розглянемо на прикладі табл. 2.9.

Таблиця 2.9

**Облікове відображення придбання матеріальних цінностей на рахунках
бухгалтерського обліку XXX**

Зміст господарської операції	Дебет	Кредит	Сума, грн
Перераховано з поточного рахунку аванс постачальнику за товарно-матеріальні цінності	371	311	9700,00
Нарахована сума податкового кредиту	641	644	1616,67
Отримано від постачальника товарно-матеріальні цінності	20	631	8083,33
Відображено суму податку на додану вартість	644	631	1616,67
Закрито розрахунки за авансами	631	371	9700,00

Узагальнюючи вищевикладене зауважимо, що у XXX розрахунки за податком на додану вартість здійснюються у відповідності до чинного законодавства, і зокрема Податкового кодексу України. За відповідними розрахунками щомісяця складається Декларація, яка подається до 20 числа, наступного за звітним періодом.

РОЗДІЛ 3

АНАЛІЗ КРЕДИТОРСЬКОЇ ЗАБОРГОВАНOSTІ ЗА ТОВАРНИМИ ОПЕРАЦІЯМИ

3.1. Аналіз структури та динаміки кредиторської заборгованості за товарними операціями

Для суб'єктів господарювання, що функціонують, досить значимий є аналіз кредиторської заборгованості, адже кредиторська заборгованість – це сума заборгованості підприємства кредиторам на певну дату [77].

Аналіз кредиторської заборгованості у ХХХ – це оцінка ліквідності, платоспроможності та фінансової стійкості, що уможлиблює:

- визначення динаміки боргових зобов'язань у порівнянні із початком звітного періоду або до іншого досліджуваного періоду;
- визначення оптимального співвідношення дебіторської й кредиторської заборгованості ХХХ;
- визначення та оцінювання ризику кредиторської заборгованості, його впливу на фінансовий стан ХХХ, встановлення допустимого рівня ризику та заходів щодо його зниження;
- знаходження раціонального співвідношення між величиною кредиторської заборгованості та обсягом реалізації продукції (робіт й послуг), доцільності збільшення обсягу продукції, товарів і послуг за рахунок кредитних коштів;
- визначення цінових скидок для прискорення оплати пред'явлених рахунків;
- прогнозувати стан боргових зобов'язань ХХХ у межах звітного періоду, що уможливить поліпшення фінансових результатів його діяльності [85].

Першочерговим етапом аналізу кредиторської заборгованості ХХХ є вивчення складу й структури кредиторської заборгованості за даними форми

№ 1 «Баланс (Звіт про фінансовий стан)», а також форми № 5 «Примітки до річної фінансової звітності» як деталізацію інформації щодо поточних зобов'язань. Методи й прийоми оброблення економічної інформації у ході аналізу кредиторської заборгованості.

Кредиторська заборгованість відображається у складі поточних зобов'язань у балансі ХХХ, якщо його оцінка може бути достовірно визначена та існує ймовірність зменшення економічних вигод у майбутньому внаслідок його погашення. Динаміка та структура джерел формування капіталу ХХХ наведена у табл. 3.1.

Таблиця 3.1

**Динаміка та структура джерел формування капіталу
ХХХ за 2019 – 2021 рр. (станом на кінець року)**

Види пасивів	2019 р.		2020 р.		2021 р.		Відхилення (+;-) 2021 р. до 2019 р.	
	сума, тис. грн	у % до під- сумку	сума, тис. грн	у % до під- сумку	сума, тис. грн	у % до під- сумку	суми, тис. грн	у %
Капітал - всього	274343	100,0	276960	100,0	300705	100,0	+26362	+9,6
1. Власний капітал	136120	49,6	157311	56,8	195983	65,2	+59863	+44,0
1.1. Зареєстрований (пайовий) капітал	1732	0,6	1732	0,6	1732	0,6	0	x
1.2. Нерозподілений прибуток	127568	46,5	148759	53,7	187431	62,3	59863	+46,9
2. Зобов'язання і забезпечення	138223	50,4	119649	43,2	104722	34,8	-33501	-24,2
2.1. Довгострокові зобов'язання і забезпечення	0	0,0	0	0,0	32737	10,9	+32737	+100,0
2.2. Поточні зобов'язання і забезпечення	138223	50,4	119649	43,2	71985	23,9	-66238	-47,9
2.2.1. Поточна кредиторська заборгованість	92953	33,9	59150	21,4	71967	23,9	-20986	-22,6

Аналіз даних табл. 3.1 показав, що загальна сума капіталу ХХХ у 2021 р. збільшилася порівняно з 2019 р. на 26 млн. 362 тис. грн. у 9,6 разів. Сума власного капіталу підприємства зросла на 59 мл. 863 тис. грн або на 44 %, за

рахунок нерозподіленого прибутку. Сума зобов'язань та забезпечень ХХХ у 2021 р. порівняно з 2019 р. зменшилася на 33 млн. 501 тис. грн, або на 24,2 % за рахунок суми поточних зобов'язань та забезпечень, що представлені поточною кредиторською заборгованістю. Хоча сума довгострокових зобов'язань у 2021 р. порівняно з 2019 р. зросла на 32 млн. 737 тис. грн. У структурі пасивів ХХХ впродовж досліджуваних років переважає питома вага власного капіталу, відповідно – 49,6 %, 56,8 % та 65,2 %.

Динаміка й структура поточних зобов'язань ХХХ наведена у табл. 3.2.

Таблиця 3.2

**Динаміка та структура поточних зобов'язань ХХХ
за 2019 – 2021 рр. (станом на кінець року)**

Види зобов'язань	2019 р.		2020 р.		2021 р.		Відхилення (+;-) 2021 р. до 2019 р.	
	сума, тис. грн	у % до суми	сума, тис. грн	у % до суми	сума, тис. грн	у % до суми	суми, тис. грн	у %
Поточні зобов'язання, в т.ч. за:	138223	100,0	119649	100,0	71985	68,7	-66238	-47,9
довгостроковими зобов'язаннями	2773	2,0	835	0,7	220	0,3	-2553	-92,1
товари, роботи, послуги	75790	54,8	49881	41,7	56716	78,8	-19074	-25,2
розрахунками з бюджетом	3004	2,2	3089	2,6	1175	1,6	-1829	-60,9
розрахунками зі страхування	100	0,1	94	0,1	394	0,5	+294	у 3,9 р.б.
розрахунками з оплати праці	382	0,3	347	0,3	1462	2,0	+1080	у 3,8 р.б.
із внутрішніх розрахунків	10904	7,9	4904	4,1	12000	16,7	+1096	+10,1
Інші поточні зобов'язання	45270	32,8	60499	50,6	18	0,0	-45252	-99,9

Аналіз даних табл. 3.2 показав, що у 2019–2021 рр. сума поточних зобов'язань у ХХХ зменшилась на 66 млн. 238 тис. грн або на 47,9 %. У складі поточних зобов'язань підвищення заборгованості відмічено за розрахунками зі страхування на 294 тис. грн, розрахунками з оплати праці на 1 млн. 80 тис. грн та за внутрішніми розрахунками на 1 млн. 96 тис. грн.

Зменшення заборгованості спостерігається за наступними видами: за довгостроковими зобов'язаннями на 2 млн. 553 тис. грн, заборгованості за товари, роботи та послуги на 19 млн. 74 тис. грн, за розрахунками з бюджетом на 1 млн. 829 тис. грн та іншими поточними зобов'язаннями на 45 млн. 252 тис. грн. Аналізуючи структуру поточної заборгованості, можна зробити висновок, що впродовж досліджуваного періоду переважає частка заборгованості за товари, роботи, послуги – 54,8 %, 41,7 % та 78,8 %, відповідно. Динаміка поточної кредиторської заборгованості за 2019 – 2021 рр. наведено на рис. 3.1.

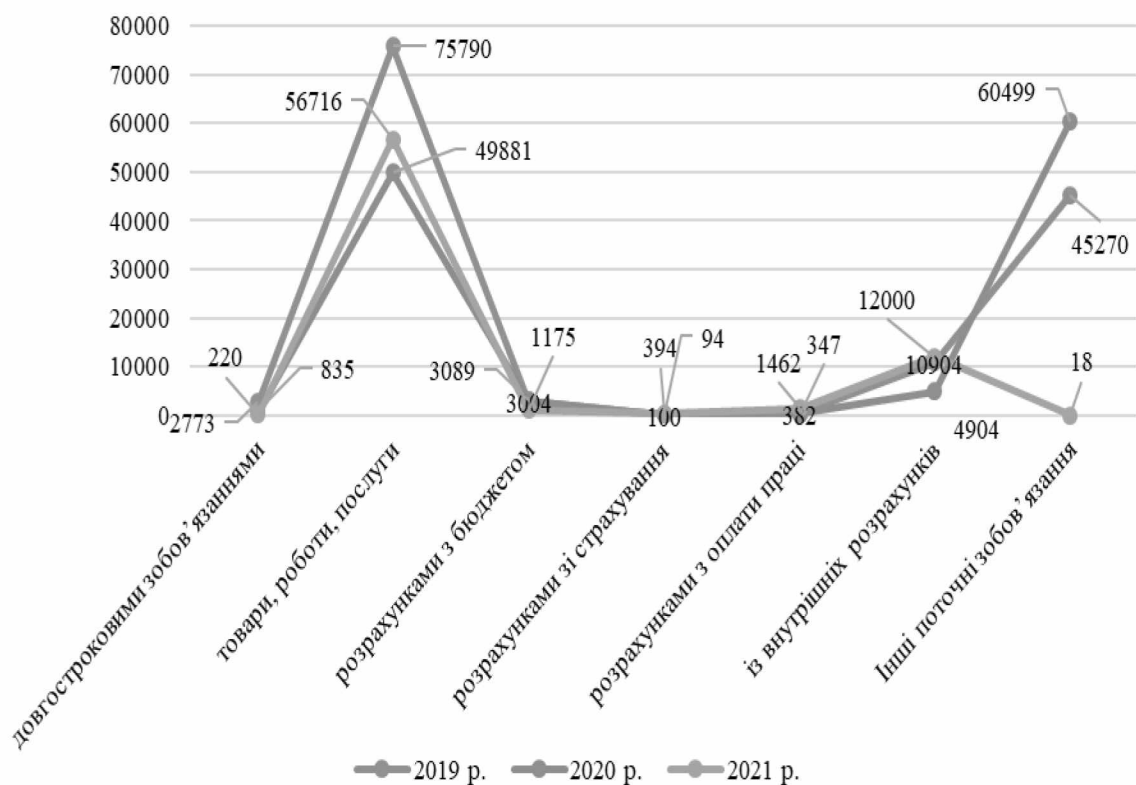

Рис. 3.1. Динаміка поточної кредиторської заборгованості
XXX за 2019 – 2021 р.

Важливою статтею активів XXX є дебіторська заборгованість, аналіз якої здійснено у табл. 3.3.

Аналіз показників табл. 3.3 показав, що сума дебіторської заборгованості XXX у 2021 р. порівняно з 2019 р. збільшилась на 6 млн. 111

тис. грн або 11,7 %, за рахунок суми внутрішніх розрахунків на 38 млн. 59 тис. грн. Зменшення дебіторської заборгованості спостерігається на наступними видами: дебіторська заборгованість за товари, роботи та послуги на 9 млн. 450 тис. грн або 66, 2% та іншої дебіторської заборгованості на 22 млн. 498 тис. грн або на 59,4 %. У структурі дебіторської заборгованості ХХХ за досліджуваний період 2020 – 2021 рр. переважає частка заборгованості із внутрішніх розрахунків – 60 %, 65,3 відповідно.

Таблиця 3.3

**Динаміка та структура дебіторської заборгованості ХХХ
за 2019 – 2021 рр. (станом на кінець року)**

Види дебіторської заборгованості	2019 р.		2020 р.		2021 р.		Відхилення (+;-) 2021 р. до 2019 р.	
	сума, тис. грн	у % до під- сумку	сума, тис. грн	у % до під- сумку	сума, тис. грн	у % до під- сумку	суми, тис. грн	у %
Дебіторська заборгованість за продукцію, товари, роботи, послуги	14277	27,4	9885	15,3	4827	8,3	-9450	-66,2
Дебіторська заборгованість за розрахунками:								
Із внутрішніх розрахунків	0	0,0	38679	60,0	38059	65,3	38059	+100,0
Інша поточна дебіторська заборгованість	37890	72,6	15898	24,7	15392	26,4	-22498	-59,4
Всього	52167	100,0	64462	100,0	58278	100,0	6111	+11,7

Логічним продовженням аналізу стану розрахунків у ХХХ є узагальнення результатів аналізу дебіторської та кредиторської заборгованостей, як важливого елементу контролю, з огляду на дотримання стабільності фінансового стану та поступального розвитку ХХХ. Для порівняльного аналізу розглянемо дані табл. 3.4.

Отже, впродовж 2019 – 2021 рр. спостерігається перевищення як дебіторської, так і кредиторської заборгованості за різними її видами. Так,

зокрема, у 2019 р. спостерігається перевищення дебіторської заборгованості над кредиторською на 1 млн. 120 тис. грн. У 2020 році переважає кредиторська заборгованість на 38 млн. 640 тис. грн.

У 2021 році спостерігається перевищення дебіторської заборгованості на 18 млн. 806 тис. грн за рахунок дебіторської заборгованості за товари, роботи та послуги на 4 млн. 607 тис. грн та іншою заборгованістю на 15 млн. 374 тис. грн.

Таблиця 3.4

**Порівняльний аналіз дебіторської та кредиторської заборгованості
XXX за 2019 – 2021 рр., тис. грн (станом на кінець року)**

Види заборгованості	Дебі- торська	Креди- торська	Перевищення заборгованості	
			дебіторської	кредиторської
2019 р.				
За товари, роботи та послуги	14277	2773	+11504	-
З бюджетом	-	3004		+3004
Інша заборгованість	37890	45270	-	+7380
Всього	52167	51047	+1120	-
2020 р.				
За товари, роботи та послуги	9885	835	+9050	
З бюджетом	-	3089	-	+3089
Інша заборгованість	15898	60499	-	+44601
Всього	25783	64423	-	+38640
2021 р.				
За товари, роботи та послуги	4827	220	+4607	-
З бюджетом	-	1175	-	+1175
Інша заборгованість	15392	18	+15374	-
Всього	20219	1413	+18806	-

Графічне зображення динаміки дебіторської та кредиторської заборгованості XXX за 2019 – 2021 рр., рис. 3.2.

У 2021 році перевищення кредиторської заборгованості спостерігається за всіма складовими (виняток – розрахунки за товари, роботи та послуги). Найбільша перевищення кредиторської заборгованості над дебіторською спостерігається за розрахунками з бюджетом – 299,6 тис. грн.

Отже, у загальній сумі заборгованість за товари, роботи, послуги має найбільшу питому вагу, тому в процесі аналізу цей вид заборгованості аналізується окремо.

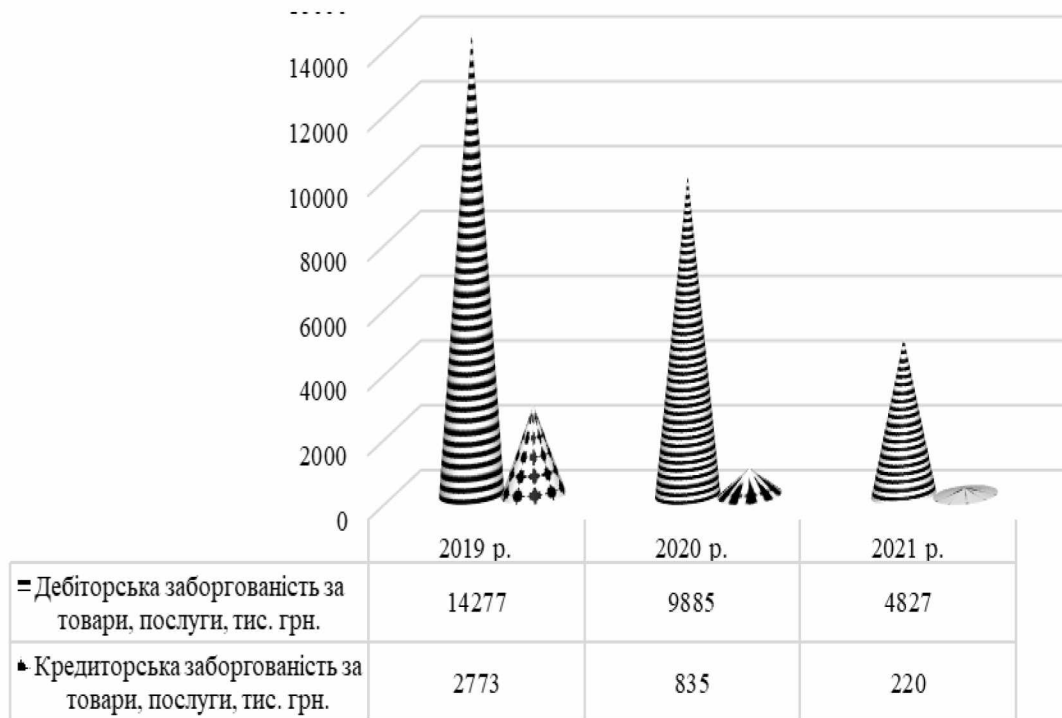

Рис. 3.2. Динаміка дебіторської та кредиторської заборгованості
XXX за 2019 – 2021 рр., тис. грн

З цією метою складають аналітичні таблиці. У фінансовому аналізі має значення співвідношення дебіторської та кредиторської заборгованості, тобто вилученого із обороту грошового капіталу та залученого капіталу в якості джерела фінансування поточних платежів. Для визначення цього показника використовується формула:

$$K_K = \frac{ДЗ_{\Pi}}{КЗ_{\Pi}}, \text{ де} \quad (3.1)$$

ДЗ_т – дебіторська заборгованість за товари, послуги за певний період,

КЗ_т – кредиторська заборгованість за товари, послуги за певний період.

Розрахунок коефіцієнта співвідношення дебіторської та кредиторської заборгованості за товарними операціями XXX представимо у вигляді табл. 3.5.

Таблиця 3.5

**Розрахунок коефіцієнта співвідношення дебіторської та кредиторської
заборгованості за товарними операціями XXX
за 2019 – 2021 рр.**

Показники	Роки			Відхилення 2021 р. (+;-) до 2019 р.	
	2019	2020	2021	абсолютне	відносне, %
Дебіторська заборгованість за товари, послуги, тис. грн.	14277	9885	4827	-9450	-66,2
Кредиторська заборгованість за товари, послуги, тис. грн.	2773	835	220	-2553	-92,1
Коефіцієнт по комерційними операціям	5,149	11,838	21,940	+19,791	x

Коефіцієнт співвідношення по товарними операціям впродовж 2020–2021 рр. є на високому рівні, оскільки значно більше 1, що свідчить про нормальний стан розрахунків. За коефіцієнтом співвідношення дебіторської та кредиторської заборгованості за товарними операціями спостерігається тенденція до зростання, що пов'язано із збільшенням суми заборгованості, рис. 3.3.

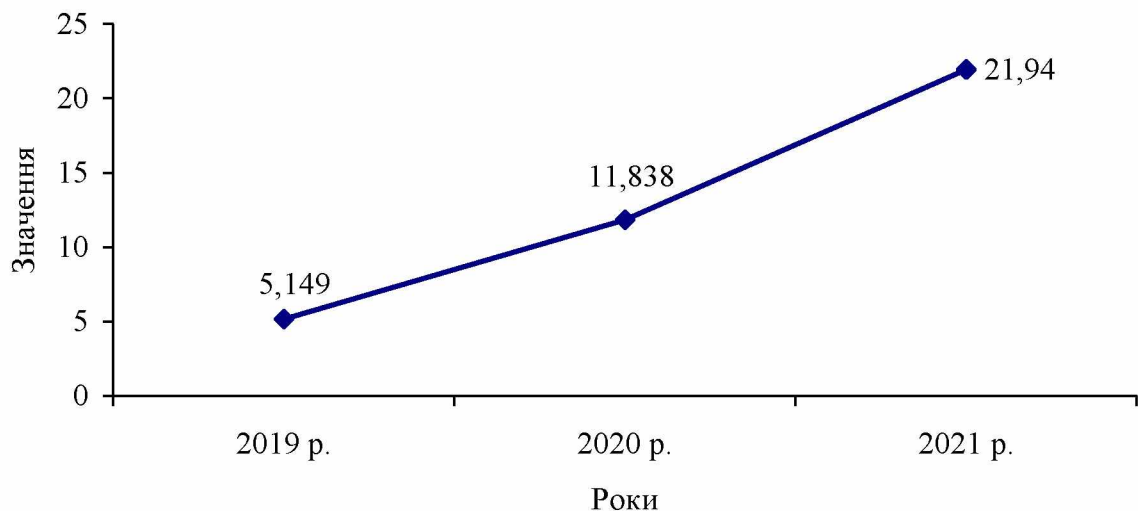

Рис. 3.3. Динаміка коефіцієнта співвідношення дебіторської та кредиторської заборгованості за товарними операціями у XXX за 2019 – 2021 рр.

Отже, зауважимо, що зміна коефіцієнта співвідношення дебіторської та кредиторської заборгованості, а саме його збільшення відбулося за рахунок

зменшення дебіторської заборгованості за товари, послуги (на 66,2 %) та зменшення кредиторської заборгованості за товари, роботи та послуги (на 92,1 %).

3.2. Комплексне оцінювання кредиторської заборгованості за товарними операціями

Для ХХХ основним джерелом формування фінансової структури капіталу є власний капітал, проте його діяльність неможлива без використання позикових ресурсів. Для аналізу використання позикових коштів можна також застосовувати коефіцієнтний аналіз. Таких коефіцієнтів існує безліч, однак для зручності їх можна поділити на такі групи:

- 1) коефіцієнти оцінки руху капіталу підприємства. До цієї групи відносять коефіцієнти надходження, вибуття та використання коштів;
- 2) коефіцієнти ділової активності. Ця група включає, в основному, коефіцієнти оборотності;
- 3) коефіцієнти структури капіталу. Такі коефіцієнти називають також коефіцієнтами платоспроможності. Група включає коефіцієнти власного та позикового капіталу, а також коефіцієнт співвідношення власного капіталу до позикового;
- 4) коефіцієнти рентабельності та ін [75].

Комплексна оцінка кредиторської заборгованості ХХХ представлено у додатку 3.

Коефіцієнт обертання поточної кредиторської заборгованості зменшився з 35,630 у 2019 році до 21,597 у 2021 (на 14,033 пункти), а тривалість одного обороту поточної кредиторської заборгованості зросла на 7 днів, або на 65 %. Така динаміка пояснюється випереджаючим збільшенням зростанням собівартості реалізованої продукції (товарів, робіт, послуг) – у 2,9 рази та середньорічної величини поточної кредиторської заборгованості

(у 4,8 рази). Частка поточної кредиторської заборгованості в капіталі підприємства зменшилася з 96 % до 39,4 %, у зобов'язаннях і забезпеченнях зменшилася – з 96 % до 39,4 %. Показник який характеризує відношення поточної кредиторської заборгованості до оборотних активів, збільшився з 22 % до 34,8 %, що є ознакою погіршення стану розрахунків з кредиторами.

Величина кредиторської заборгованості у 2019 та 2021 рр. перевищує дебіторську заборгованість. На 1 грн поточної дебіторської заборгованості припадало: у 2019 р. – 1,39 грн, у 2021 р. – 1,44 грн, спостерігається зростання на 0,05 грн. У 2020 р. дебіторська заборгованість перевищувала кредиторську, на 1 грн дебіторської припадало 0,72 грн кредиторської.

3.3. Вплив заборгованості кредиторам за товарними операціями на фінансовий стан підприємства

Дебіторська і кредиторська заборгованості є реальним явищем у платіжному обороті ХХХ, вони виникають у результаті неспівпадіння дати виникнення зобов'язання з датою платежу за ним. Проте їх динаміка в умовах фінансової кризи на підприємствах не забезпечує підвищення ефективності використання оборотного капіталу. На величину оборотного капіталу, безумовно, впливає його вкладання у виробничі запаси підприємств, однак великий обсяг заборгованостей характеризує ступінь незавершеності кругообороту оборотного капіталу та його трансформації в матеріальну і грошову форми. Рівень завершеності фінансового циклу характеризують дебіторська і кредиторська заборгованості, які належать до основних фінансових регуляторів швидкості обороту оборотного капіталу.

Фінансовий стан ХХХ із позиції короткострокової перспективи оцінюється показниками ліквідності й платоспроможності, в найбільш загальному вигляді що характеризують, чи може воно своєчасно і в повному обсязі провести розрахунки за короткостроковими зобов'язаннями перед

контрагентами. Короткострокова заборгованість підприємства, в окремому розділі пасиву балансу, погашається різними способами, зокрема, забезпеченням такої заборгованості можуть, в принципі, виступати будь-які активи підприємства, у тому числі і необоротні.

Фінансовий стан ХХХ із позиції короткострокової перспективи оцінюється показниками ліквідності й платоспроможності. Ліквідність, насамперед, характеризує здатність активів трансформуватися в грошові кошти, тобто це можливість ХХХ за рахунок власних активів погасити його зобов'язання. Аналіз показників ліквідності ХХХ за 2019–2021 рр. наведено у табл. 3.6.

Аналіз даних табл. 3.6 свідчить, що впродовж досліджуваних 2019–2021 рр., спостерігається нестача високоліквідних активів ХХХ, з негативною тенденцією до збільшення у 2021р. порівняно з 2019 р. 61 млн 925 тис. грн.

Таблиця 3.6

**Показники ліквідності балансу ХХХ
(станом на кінець року), тис. грн**

Групи	Види активів та пасивів	Роки			Відхилення (+; -) 2021р. від 2019 р.
		2019	2020	2021	
A1	Високоліквідні активи	2075	231	315	-1760
A2	Середньоліквідні активи	52167	64462	61952	+9785
A3	Низьколіквідні активи	140159	114882	161301	+21142
A4	Важколіквідні активи	79942	97385	77137	-2805
	Разом	274343	276960	300705	+26362
П1	Найбільш строкові зобов'язання	135450	118814	71765	-63685
П2	Короткострокові зобов'язання	2773	835	220	-2553
П3	Довгострокові зобов'язання	0	0	32737	+32737
П4	Постійні пасиви	136120	157311	195983	+59863
	Разом	274343	276960	300705	+26362
Надлишок або нестача платіжних засобів					
A1-П1	високоліквідних активів	-133375	-118583	-71450	+61925
A2-П2	середньоліквідних активів	+49394	+63627	+61732	+12338
A3-П3	низьколіквідних активів	+140159	+114882	+128564	-11595
A4-П4	важколіквідних активів	-56178	-59926	-118846	-62668

Ситуація з важколіквідними активами за досліджуваний період характеризується їх нестачею яка зменшилася у 2021 р. порівняно з 2019 р.

на 62 млн. 668 тис. грн. За середньоліквідними активами спостерігається надлишок платіжних засобів із позитивною тенденцією до зростання надлишку платіжних засобів на 12 млн. 338 тис. грн, а за низьколіквідними активами спостерігається тенденція до зменшення надлишку на 11 млн 595 тис грн у 2021 р. порівняно з 2019 роком. За підсумками звітного періоду, баланс XXX є неліквідним, оскільки потреба у грошових коштах перевищує їх реальні надходження.

Від рівня ліквідності активів залежить платоспроможність XXX, тобто можливість XXX своєчасно повертати позики та розраховуватися з своїми контрагентами. Для оцінки ліквідності та платоспроможності XXX за 2019–2021 рр. нами використано систему відповідних показників, що розглядаються як джерело покриття зобов'язань, табл. 3.7.

Таблиця 3.7

Показники оцінки ліквідності та платоспроможності XXX за 2019 – 2021 рр. (станом на кінець року)

Показники	Нормативне значення	2019 р.	2020 р.	2021 р.	Відхилення (+; –) 2021 р. до 2019 р.
1. Коефіцієнт абсолютної ліквідності	$\geq 0,2$	0,015	0,002	0,004	-0,011
2. Коефіцієнт швидкої ліквідності	$\geq 0,7$	0,392	0,541	0,865	+0,473
3. Коефіцієнт загальної ліквідності	$\geq 1,0$	1,406	1,793	3,400	+1,994
4. Коефіцієнт платоспроможності	$\geq 0,1$	0,015	0,002	0,004	-0,011
5. Коефіцієнт критичної ліквідності	$\geq 1,0$	0,854	1,282	1,907	+1,054

Із даних табл. 3.7 слідує, що розрахований коефіцієнт абсолютної ліквідності впродовж досліджуваних 2019–2021 рр. є значно нижчим від нормативного значення ($\geq 0,2$), як результат – нестача грошових коштів у XXX для погашення зобов'язань.

Значення коефіцієнта швидкої ліквідності у 2021 р. на 0,473 пункти

вище значення цього ж показника у 2019 р., щодо порівняння його з нормативним значенням, то у 2021 р., він вище нормативного на 0,165 пункти, що свідчить про надлишок грошових коштів для погашення зобов'язань ХХХ.

Коефіцієнт загальної ліквідності ХХХ впродовж 2019–2021 рр. перевищує нормативне значення ($\geq 1,0$), тобто на 1 грн поточних зобов'язань припадає 1,41 грн, 1,79 грн та 3,40 грн, відповідно оборотних активів. За коефіцієнтом критичної ліквідності спостерігається коливання порівняно з нормативним значенням ($\geq 1,0$) із 0,854 у 2019 р. до 1,907 у 2021 році. Графічне зображення динаміки показників ліквідності та платоспроможності за 2018–2020 рр. наведено на рис. 3.4.

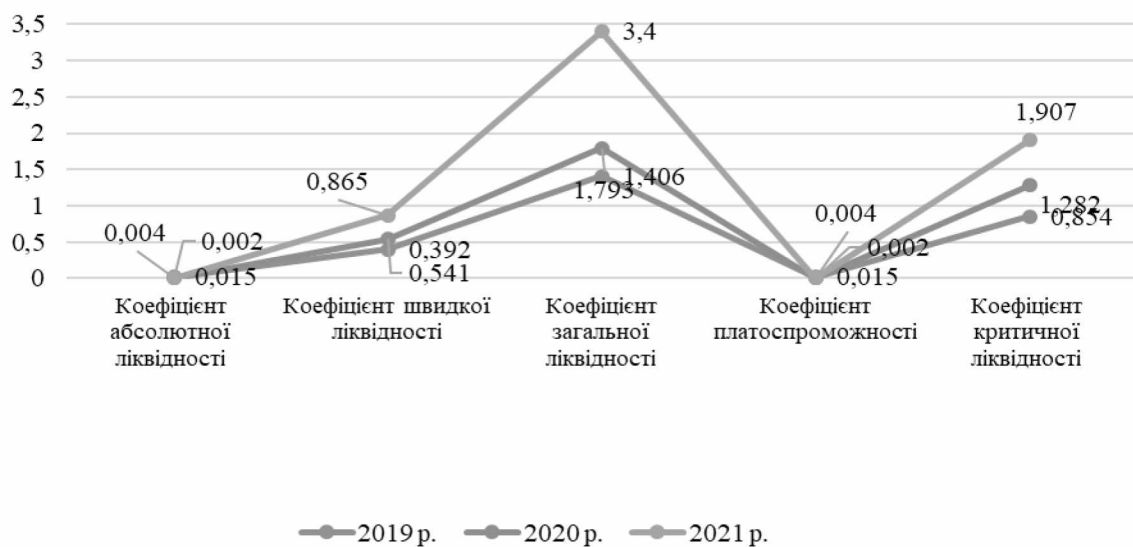

Рис. 3.4. Динаміка показників ліквідності та платоспроможності ХХХ за 2019–2021 рр.

Фінансова стійкість – це рівновага між власними та залученими джерелами утворення господарських засобів, довіра інвесторів і кредиторів, наявність прибутку, що забезпечує самофінансування [78]. Розрахунок динаміки відносних показників (коефіцієнтів), що характеризують фінансову стійкість ХХХ, наведено у табл. 3.8.

За результатами розрахунків даних табл. 3.8, зауважимо, що коефіцієнт

фінансової автономії впродовж 2019–2021 рр., із точки зору оптимальної динаміки, є задовільним, оскільки станом на кінець 2021 р. складає 0,652 пункти (при нормативі $\geq 0,5$). Водночас, протягом 2019–2021 рр. високе значення мають коефіцієнти концентрації позикового капіталу від 0,504 до 0,534, відповідно, що, негативно характеризує діяльність ХХХ за показниками фінансового ризику та фінансової стабільності.

Показники стану оборотних активів свідчать, що коефіцієнт маневреності власного капіталу характеризується збільшенням у динаміці, у 2021 р. набув значення вищого за нормативне 0,603 (при нормативі $> 0,5$).

Таблиця 3.8

**Відносні показники оцінювання фінансової стійкості
ХХХ у 2019–2021 рр.**

Показник	2019 р.	2020 р.	2021 р.	Відхилення 2021 р. до 2019 р.(+, -)
Коефіцієнт автономії	0,496	0,568	0,652	+0,156
Коефіцієнт концентрації позикового капіталу	0,504	0,432	0,348	-0,156
Коефіцієнт фінансового ризику	1,015	0,761	0,534	-0,481
Коефіцієнт фінансової стабільності	0,985	1,315	1,871	+0,887
Коефіцієнт довгострокового залучення позикових коштів	-	-	0,143	+0,143
Коефіцієнт довгострокових зобов'язань	-	-	0,313	+0,313
Коефіцієнт поточних зобов'язань	1,000	1,000	0,687	-0,313
Показники стану оборотних активів				
Коефіцієнт маневреності власного капіталу	0,413	0,603	0,715	+0,302
Коефіцієнт забезпеченості оборотних активів власними оборотними коштами	0,289	0,442	0,572	+0,283
Коефіцієнт забезпеченості запасів власними оборотними коштами	0,401	0,826	0,868	+0,467
Коефіцієнт маневреності власних оборотних коштів	0,037	0,002	0,002	-0,035
Показники стану основного капіталу				
Коефіцієнт майна виробничого призначення	0,504	0,401	0,506	+0,002
Коефіцієнт реальної вартості основних засобів	0,225	0,181	0,148	-0,077
Коефіцієнт нагромадження амортизації	0,472	0,565	0,636	+0,164
Коефіцієнт співвідношення оборотних і необоротних активів	2,432	3,437	4,375	+1,943

Аналіз показників стану основного капіталу у динаміці, виявив

незначні їх коливання, в цілому у сторону зменшення і загалом вони підтверджують негативні ознаки діяльності ХХХ.

Отже, провівши розрахунки за основними показниками, що характеризують фінансовий стан діяльності ХХХ за 2019–2021 рр., можна зробити висновки про його задовільний фінансовий стан. Станом на 2021 р. ХХХ є прибутковим (187 млн 431 тис. грн), проте є неплатоспроможним, із неліквідним балансом.

За допомогою способу ланцюгових підстановок визначимо вплив факторів на зміну коефіцієнта загальної ліквідності ХХХ (табл. 3.9).

Таблиця 3.9

Вихідна інформація для факторного аналізу коефіцієнта загальної ліквідності ХХХ за 2019, 2021 рр.

Показники	Умовні позначення	Роки		Відхилення (+;-) 2021 р. до 2019 р.	
		2019	2021	абсолютне	відносне, %
1. Оборотні активи, тис. грн	ОА	135288	155416	+20128	+14,9
2. Поточні зобов'язання, тис. грн.	ПЗ	138223	71985	-66238	-47,9
3. Коефіцієнт загальної ліквідності	КЗЛ	1,406	3,400	+1,994	x

Модель факторного аналізу коефіцієнта загальної ліквідності:

$$КЗЛ = \frac{ОА}{ПЗ} \quad (3.2)$$

За даними табл. 3.9 проводиться розрахунок умовного значення коефіцієнта загальної ліквідності:

$$КЗЛ_{ум} = \frac{ОА_1}{ПЗ_0} \quad (3.3)$$

$$КЗЛ_{ум} = \frac{155416}{138223} = 1,124$$

Загальна зміна (+; –) коефіцієнта загальної ліквідності ХХХ:

$$\Delta КЗЛ = КЗЛ_1 - КЗЛ_0. \quad (3.4)$$

$$\Delta КЗЛ = 3,4 - 1,406 = 1,994$$

у тому числі за рахунок факторів:

1. Оборотних активів:

$$\Delta K3L_{oa} = K3L_{ym} - K3L_0. \quad (3.5)$$

$$\Delta K3L_{oa} = 1,124 - 1,406 = -0,282$$

2. Поточних зобов'язань:

$$\Delta K3L_{пз} = K3L_1 - K3L_{ym} \quad (3.6)$$

$$\Delta K3L_{пз} = 3,4 - 1,124 = +2,276$$

Перевірка розрахунку:

$$\Delta K3L = \Delta K3L_{oa} + \Delta K3L_{пз} \quad (3.7)$$

$$\Delta K3L = -0,282 + 2,276 = +1,994$$

Отже, коефіцієнт загальної ліквідності ХХХ у 2021 році порівняно з 2019 роком збільшився на 1,994 пункти, в тому числі за рахунок зростання вартості оборотних активів на 20 млн. 128 тис. грн, або на 14,9 %, коефіцієнт зріс за рахунок зменшення суми поточних зобов'язань на 66 млн. 238 тис. грн, або на 47,9 % коефіцієнт загальної ліквідності досліджуваного підприємства зменшився на 2,276 пункти. Перевірка підтвердила правильність розрахунків.

3.4. Напрями поліпшення платіжних відносин підприємства

Заборгованість підприємства негативно впливає на фінансовий стан. Але з іншого боку діяльність підприємства майже не можлива без виникнення кредиторської заборгованості. Для її зменшення доцільно правильно управляти нею.

На нашу думку, для впровадження цих заходів для ХХХ доцільно сформувати спеціальний відділ контролю за зобов'язаннями підприємства. У ринковому середовищі підприємницька діяльність будується на системі укладених договорів постачання продукції (робіт, послуг). Оскільки договір є основним інструментом, який переміщує матеріальні та фінансові ресурси

підприємства, то причини, які створюють передумови до виникнення і несвоєчасного погашення заборгованостей, можуть впливати, власне, із господарських договорів.

Аналіз результатів оцінки стану договірних відносин показав, що:

- складанням господарських договорів на підприємствах у більшості випадків займаються керівник та головний бухгалтер, але практика господарювання свідчить і про залучення кваліфікованих спеціалістів;
- дотримання договірної дисципліни своїми партнерами переважна більшість підприємств оцінює як «посередньо». Серед причин, що спонукають такі підприємства до подальшої співпраці із недобросовісними партнерами, є: найкоротша відстань доставки продукції, втрата головних ринків збуту, відсутність іншого партнера, вказівка керівництва;
- негативний вплив на стан фінансово-договірних відносин в аграрному середовищі справляє також перегляд раніше укладених угод з приводу коригування закупівельних цін та переоформлення угод на операції товарообмінного характеру;
- в умовах недотримання договірних зобов'язань партнерами деякі підприємства не намагалися оскаржити свої права в судовому порядку.

Свідчення тих, кому доводилося захищати інтереси свого підприємства в такий спосіб дозволяють зробити умовне припущення про те, що на сьогодні суд задовольняє лише кожен четвертий позов підприємств, що свідчить про відносно низький рівень підтримки інтересів товаровиробника з боку законодавства. Проте, функцію правового захисту суб'єктів господарювання облік виконує лише у тому випадку, коли договірні відносини оформляються своєчасно, правильно й у повному обсязі.

Для товаровиробника традиційним залишається укладання господарських договорів товарного змісту, а операції за деривативом можна віднести до категорії другорядних. Тому вважаємо за доцільне розширити поняття «інших контрактів», що підлягають обов'язковому позабалансовому обліку, за рахунок господарських договорів за товарними операціями.

Отже, при побудові аналітичного обліку договірних відносин необхідно звернути увагу на ряд важливих моментів:

1. Класифікація розрахунків за економіко-правовим змістом. Розрахунки за попередньо укладеними договорами пропонуємо класифікувати як комерційні, що, в свою чергу, поділяються в залежності від об'єкта обліку на товарні та фінансові.

2. Види господарських договорів (договір купівлі-продажу, договір постачання, договір підряду, договір бартеру, договір про надання послуг, договір зберігання, договір оренди, договір про товарний кредит).

3. Економічні агенти. Аналітичний облік необхідно вести за кожним окремим договором та суб'єктом договірних зв'язків.

4. Умови та строки розрахунку. Необхідно враховувати для встановлення суми прострочених зобов'язань та розрахунку величини матеріального відшкодування.

Таким чином, позабалансовий облік договірних зобов'язань на підприємстві починається з моменту набуття договором юридичної сили. При цьому слід враховувати, що зобов'язання оцінюються за вартістю, вказаною у господарському договорі, або додатках до нього (специфікаціях). Інформація щодо позабалансових зобов'язань підприємства може бути корисною для його кредиторів, оскільки можливі претензії щодо активів підприємства безпосередньо зменшують розмір коштів, які б могли бути направлені на погашення боргів кредиторам. Такі обов'язки включають суттєві потенційні вимоги до даного підприємства, що в підсумку вплине на його майновий стан, тому менеджери підприємства повинні володіти повною інформацією про позабалансові ризики з метою їх подальшого хеджування.

ВИСНОВКИ

У ході результатів дослідження вирішено наукове завдання, що полягає в обґрунтуванні теоретико-методичних положень, розробленні практичних рекомендацій щодо узагальнення як теоретичних, так і практичних аспектів діючих систем обліку та аналізу кредиторської заборгованості за товарними операціями. Результати дослідження уможливлюють сформулювати наступні висновки.

1. Взаємовідносини між контрагентами, а також між ними і населенням, що зумовлені дією ринку, мають характер грошових розрахунків. Ці взаємовідносини, насамперед, ґрунтуються на використанні грошей у їх функціях – коштів обігу та коштів платежу. Водночас підприємство є постачальником для одних, а покупцем – для інших.

2. Визначено, що правильна організація розрахункових операцій з-поміж контрагентами має велике значення, оскільки забезпечує швидке завершення кругообороту оборотних коштів (коштів обігу), перехід їх з товарної форми до грошової, створює необхідні умови для безперебійної оплати придбаних цінностей.

3. До категорії «постачальники» належать контрагенти, які постачають товарно-матеріальні цінності (матеріали сільськогосподарського призначення, паливно-мастильні матеріали, сировину, запасні частини тощо), а також «підрядники», які надають різні види послуг (постачання електроенергії, газу, води; здійснюють автоперевезення тощо), виконують для ХХХ будівельні роботи, капітальні й поточні ремонти, інші види робіт.

4. Організація розрахунків у ХХХ ведеться згідно Наказу керівника підприємства «Про облікову політику», де розрахунки з постачальниками та підрядниками здійснюється на основі укладених договорів купівлі-продажу, а також відповідних первинних документів: Платіжного доручення, Рахунку-фактури, Товарно-транспортної накладної, Акту приймання виконаних робіт, Податкової накладної і т.д.

5. У ХХХ у ході фактичного надходження матеріальних цінностей бухгалтер із розрахунків відображає зміни на електронних носіях первинної документації, і, відповідно, електронних первинних документах програмного продукту «1С: Бухгалтерія 8.3». При значній кількості операцій за розрахунками з постачальниками (підрядниками) в програмі «1С: Бухгалтерія 8.3» створюють електронні первинні документи у хронологічному порядку, які в свою чергу формують кореспонденцію рахунків за відповідними операціями.

6. При автоматизації обліку розрахунків з постачальниками і підрядниками одержують таку звітну інформацію як «Оборотно-сальдова відомість» і «Оборотно-сальдова відомість за рахунком 63», «Аналіз субконто за рахунком 63». Кредитові обороти за рахунком 63 автоматизовано переносяться до внутрішньої та регламентованої звітності.

7. Для аналітичного обліку в розрізі конкретних постачальників формується «Оборотно-сальдова відомість зао рахунком 63» («Звітність» – «Оборотно-сальдова відомість за рахунком 63»). Також для аналізу взаєморозрахунків дуже корисна відомість «Картка субконто», яка відображає всі господарські операції зафіксовані впродовж звітного періоду за обраному аналітичному об'єкту. Разом з тим, у ній відображаються ті документи, що сформовані в режимі «Документи і розрахунки» в яких фігурує субконто, що аналізується.

8. За допомогою способу ланцюгових підстановок визначено, що вплив факторів на зміну коефіцієнта загальної ліквідності ХХХ у 2021 р. порівняно з 2019 р. збільшився на 1,994 пункти, в тому числі за рахунок зростання вартості оборотних активів на 20 млн. 128 тис. грн, або на 14,9 %, коефіцієнт зріс за рахунок зменшення суми поточних зобов'язань на 66 млн. 238 тис. грн, або на 47,9 % коефіцієнт загальної ліквідності досліджуваного підприємства зменшився на 2,276 пункти.

9. Встановлено, що позабалансовий облік договірних зобов'язань у ХХХ починається з моменту набуття договором юридичної сили. Водночас,

слід враховувати, що зобов'язання оцінюються за вартістю, вказаною у господарському договорі, або додатках до нього. Інформація щодо позабалансових зобов'язань підприємства може бути корисною для його кредиторів, оскільки можливі претензії щодо активів підприємства безпосередньо зменшують розмір коштів, які б могли бути направлені на погашення боргів кредиторам.

10. Аналіз стану дебіторської та кредиторської заборгованості передбачає вивчення причин виникнення заборгованості. Для поліпшення фінансового стану ХХХ необхідно:

- слідкувати за співвідношенням дебіторської й кредиторської заборгованості, адже значне перевищення дебіторської заборгованості створює загрозу фінансовій стійкості ХХХ і робить необхідним залучення додаткових джерел фінансування;
- своєчасно виявляти недопустимі види дебіторської та кредиторської заборгованості, до яких, насамперед, відноситься прострочена заборгованість постачальникам і прострочена заборгованість покупців понад 3-х місяців, за платежами до бюджету;
- періодично оновлювати автоматизовані програмні продукти бухгалтерського обліку, що має додаткові модулі аналізу та прогнозування результатів діяльності ХХХ на довгострокову перспективу;
- посилити контроль щодо відповідальності формування електронних первинних документів, які є базовими носіями інформації.

Додатки

Комплексна оцінка кредиторської заборгованості

XXX за 2019 – 2021 рр.

Показники	2019 р.	2020 р.	2021 р.	Відхилення 2021 р. від 2019 р. (+,-)	
				абсо- лютне	відносне, %
Вихідна інформація, тис. грн.					
Чистий дохід (виручка) від реалізації продукції (робіт, послуг)	3705,4	5227,6	10618	+6912,4	у 2,9 р.
Собівартість реалізованої продукції (товарів, робіт, послуг)	2715	3955,9	7861,4	+5146,4	у 2,9 р.
Середньорічна величина поточної кредиторської заборгованості	76,2	117,9	364	+287,8	у 4,8 р.
Середньорічна величина поточної дебіторської заборгованості	54,8	162,9	253	+198,2	у 4,6 р.
Середньорічна вартість майна (капіталу)	1049,3	1533,7	3001,9	+1952,6	у 2,9 р.
Середньорічна величина зобов'язань та забезпечень	79,4	264,7	924,1	+844,7	у 11,6 р.
Середньорічна величина поточних зобов'язань	79,4	264,7	924,1	+844,7	у 11,6 р.
Середньорічна вартість оборотних активів	346,3	453	1046,3	+700,0	у 2,7 р.
Показники комплексної оцінки кредиторської заборгованості					
Коефіцієнт обертання кредиторської заборгованості	35,630	33,533	21,597	-14,033	х
Тривалість одного обороту (середній період погашення) кредиторської заборгованості, днів	10	11	17	+7	+65,0
Частка кредиторської заборго- ваності у капіталі, %	7,3	7,7	12,1	+4,9	х
Частка поточної кредиторської заборгованості у зобов'язаннях та забезпеченнях, %	96,0	44,5	39,4	-56,6	х
Частка поточної кредиторської заборгованості у поточних зобов'язаннях та забезпеченнях, %	96,0	44,5	39,4	-56,6	х
Відношення поточної кредиторської заборгованості до оборотних активів, %	22,0	26,0	34,8	+12,8	х
Припадає поточної кредиторської заборгованості на 1 грн поточної дебіторської заборгованості, грн.	1,39	0,72	1,44	+0,05	+3,5
Відношення поточної кредиторсь- кої заборгованості до чистого доходу (виручки) від реалізації продукції), %	2,1	2,3	3,4	+1,4	х

